

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ ім. Петра Могили
Південний науковий центр НАН та МОН України
Ca' Foscari University, Venice (*Італія*)
Saarland University (*Німеччина*)
Інститут історії Університет гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша (*Польща*)
Університет Сегеда (*Угорщина*)
Інститут політичних наук і міжнародних відносин Ягеллонського університету (*Польща*)
Академія військового мистецтва в Варшаві (*Польща*)
Інститут історії Лодзького університету (*Польща*)
Університет Марії Кюрі-Склодовської (*Польща*)
Інститут національної пам'яті (*Польща*)

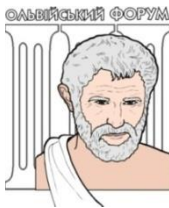

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2019:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

**XIII Міжнародна наукова конференція
6–9 червня 2019 р., м. Миколаїв**

ТЕЗИ

**Аспекти економічного розвитку:
підприємництво, облік, фінанси
Теоретичні та управлінські аспекти
економічного розвитку**

**Миколаїв
2019**

Ольвійський форум – 2019 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIII міжнар. наук. конф. 6–9 червня 2019 р., м. Миколаїв : тези доп. : Аспекти економічного розвитку: підприємництво, облік, фінанси. Теоретичні та управлінські аспекти економічного розвитку / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – 84 с.

Аспекти економічного розвитку: підприємництво, облік, фінанси

УДК 332.3

Кузьменко О. Б.,

д-р. екон. наук, професор кафедри,

Кузьменко Б. П.,

канд. екон. наук, доцент кафедри,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТАЛІЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ: ОЦІНКА В РЕГІОНАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

Сталий розвиток економіки – загальновизнана у світі концепція збалансованого розвитку яка гармонійно поєднує економічні, соціальні і екологічні складові. Сільське господарство це галузь яка суттєво залежить від якості земельних ресурсів і одночасно погіршує їх екологічні характеристики. Відповідно Україна яка обрала стратегію провідної аграрної країни має дотримуватись засад сталого розвитку в сільськогосподарському землекористуванні. Для забезпечення цього процесу необхідні постійний моніторинг та оцінка.

Оскільки офіційно затвердженого порядку проведення моніторингу та оцінки сталості розвитку сільськогосподарського землекористування регіонів України не існує Котиковою О. І. запропоноване проводити таку оцінку на підставі наступних часткових показників: бал бонітету ґрунту або грошова оцінка гектара сільгоспугідь; частка ріллі в площі сільгоспугідь; лісистість території; обсяг виробництва продукції сільського господарства з розрахунку на 100 га сільгоспугідь; землевіддача; обсяги скидання забруднених вод у поверхневі водойми; викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря; утворення промислових токсичних відходів; обсяг виробництва продукції сільського господарства з розрахунку на одну особу; міжрегіональна міграція населення; природний приріст населення у сільський місцевості; середньомісячна номінальна заробітна плата; забезпеченість населення житлом. Часткові показники встановлюються на підставі даних офіційної статистики, інформації центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. На підставі часткових показників визначаються часткові індекси, а на їх підставі інтегральний індекс оцінки сталості роз-

витку сільськогосподарського землекористування регіонів України (табл. 1).

Таблиця 1

Методика оцінки сталості розвитку сільськогосподарського
землекористування регіонів України

<i>Методика визначення</i>	<i>Особливості використання та інтерпретації</i>	<i>Перелік часткових показників</i>
$I_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n i_{ij}$	Інтегральний індекс оцінювання стійкості розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій або регіонів	— бал бонітету ґрунту або грошова оцінка одного гектара сільгоспугідь; — частка ріллі в площі сільгоспугідь; — лісистість території; — обсяг виробництва продукції сільського господарства з розрахунку на 100 га сільгоспугідь;
$i_{ij} = \frac{f_{ij}}{\max_i f_j}$	Для j -х критеріїв, кількісне зростання яких позитивно впливає на рівень розвитку регіону	— землевіддача; — обсяг виробництва продукції сільського господарства в розрахунку на одну особу; — коефіцієнт природного приросту населення у сільській місцевості;
$i_{ij} = \frac{\min_i f_j}{f_{ij}}$	Для j -х ознак, кількісне зростання яких негативно впливає на рівень розвитку регіону	— середньомісячна номінальна заробітна плата; — забезпеченість сільського населення житлом; — скидання забруднених вод у поверхневі водойми;
$i_{ij} = \frac{\max_i f_j}{f_{ij}}$	Для j -х ознак, кількісне зростання яких позитивно впливає на рівень розвитку регіону, але показник має від'ємне значення	— утворення промислових токсичних відходів у розрахунку на 1 км²; — викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 км²; — міжрегіональна міграція (число прибулих по відношенню до вибулих)

де I_i – інтегральний індекс оцінювання сталості розвитку сільськогосподарського землекористування регіонів; n – кількість показників (часткових критеріїв); i_{ij} – частковий індекс розвитку i -го регіону за певний період; f_{ij} – значення j -го часткового показника (критерію) по i -му регіону; $\max_i f_j$ – максимальне значення j -го часткового показника по всіх i -х регіонах; $\min_i f_j$ – мінімальне значення j -го часткового показника по всіх i -х регіонах.

Рейтинговий розподіл регіонів встановлюється за зменшенням інтегрального індексу і ранжуванням регіонів від 1 до 25. За дослідженнями Котикової О. І., Кузьменко О. Б., Семенчук І. М. на підставі вка-

заної методики встановлено що для розв'язання проблем в сфері сільськогосподарського землекористування державі слід особливу увагу приділяти слаборозвинутим регіонам, де складна екологічна ситуація (Дніпропетровська, Донецька, Івано-Франківська, Луганська), знижені продуктивність (Запорізька, Луганська, Закарпатська, Київська) і земельна даща (Запорізька, Луганська, Херсонська), сповільнено приріст населення (Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська) та надмірними є міграційні процеси (Закарпатська, Кіровоградська, Луганська, Херсонська області).

УДК 657

Белінська С. М.,
канд. екон. наук, доцент кафедри,
Белінська Т. А.,
студентка 517з групи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РИЗИКИ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Ризикові операції клієнтів у поєднанні з відсутністю належного контролю з боку банків здійснюють істотний негативний вплив на стабільність банківської системи в цілому і, як наслідок, на нормальну роботу економіки в країні. Банківська криза 2013–2015 років в Україні – яскраве тому підтвердження. Після масштабного чищення банків регулятор посилив вимоги до фінансових установ щодо контролю над операціями клієнтів.

Фінансовий моніторинг клієнтів проводиться з метою мінімізувати ризики роботи самого банку. Загальні правила фінансового моніторингу викладено в Законі України від 14.10.14 р. № 1702 – VII і деталізовано в Положенні про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління НБУ від 26.05.15 р. № 417. У додатках до Положення містяться анкети для клієнтів банків – юридичних і фізичних осіб. Зі змісту анкет випливає, що при укладанні договору на обслуговування крім стандартних відомостей про суб'єктів господарювання банки вимагають також інформацію, що дозволяє оцінити репутацію потенційного клієнта, визначити джерела походження коштів і за результатами аналізу наданих даних установлять клієнту відповідний рівень ризику.

Валютний контроль є одним з елементів загального банківського нагляду за операціями за операціями клієнта. Регулятор узяв курс на

ризикорієнтований підхід до оцінки й аналізу фінансових операцій клієнтів, частиною яких є валютні операції. НБУ затвердив спеціальне Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції від 02.01.19 р. №8. Вимоги Положення № 8 про перевірку валютних операцій клієнтів поширюються не тільки на банки, але й на небанківські фінансові установи, а також на операторів поштового зв'язку, що отримали банківську ліцензію, ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій або генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій, яка не втратила чинності після 07.07.18 р. Положення № 8 є одним із ключових документів щодо впровадження ризикорієнтованого підходу.

Таким чином, НБУ переклав на всіх підопічних усю відповідальність за проведення правочинів в іновалюті. Працівники вповноважених установ повинні мати відповідні компетенції, щоб розуміти суть бізнесу своїх клієнтів і, керуючись певними критеріями, розпізнавати операції, що потенційно несуть у собі ризики. У свою чергу, завдання клієнта – показати банку, що його бізнес прозорий і не суперечить діючому законодавству.

Валютна операція перевіряється уповноваженою установою, якщо має ознаки сумнівної операції, мета якої – обійти встановлені НБУ правила та обмеження. Щоб банкам було легше зорієнтуватися, регулятор затвердив перелік індикаторів ризику. Ключовими індикаторами ризику та заходи реагування банку є:

- валютна операція «вбивається» з ряду інших своїм обсягом;
- вид продукції, роботи, активу, послуги та ін. не характерний для звичайної діяльності суб'єкта валютної операції;
- валютна операція не містить очевидну законну мету, відсутня економічна доцільність;
- невідповідність цілі, вартості правочину, заявленої в рахунку-фактурі, інших документах, ринкової ціни;
- є підозра, що після отримання передоплати нерезидент не виконає умови контракту про постачання товарів;
- у правочині використовуються векселі, відступлення права вимоги, зарахування зустрічних однорідних вимог;
- за правочином передбачено постачання на митну територію інших країн;
- у правочині беруть участь сумнівні компанії, що мають ознаки визначені в рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);
- валютна операція з повернення іноземному інвестору дивідендів, коштів від продажу корпоративних прав, цінних паперів;
- валютна операція з перерахування коштів від представництва нерезидента головній компанії – нерезиденту;

- сплата штрафних санкцій, включаючи сплату за рішенням суду або світовою угодою, відшкодування збитків;

- є ознаки дроблення валютної операції.

Перевірка валютної операції на ризиковість проводиться за алгоритмом дій, який передбачає:

- здійснення первинного аналізу документів, щодо валютної операції на наявність індикатора ризику, при цьому за однією операцією може бути встановлено декілька таких індикаторів;

- якщо валютна операція підпала під критерії ризику, у клієнта запитують додаткові документи – на розсуд фахівців уповноваженої установи, копії таких документів повинні бути перекладені на українську мову, засвідчені у встановленому законодавстві порядку і можуть бути подані як у паперовому, так і в електронному вигляді.

За результатами аналізу вповноважена установа може відхилити валютну операцію, повідомити до Держфінмоніторингу, вжити інших передбачених законодавством заходів.

Отже, якщо документи клієнта не пройдуть тест на ризиковість, валютна операція не проводиться. Також можуть бути вжиті й інші заходи, передбачені діючим законодавством України у сфері фінансового моніторингу.

УДК 658:005.33

Бурлан С. А.,

*канд. екон. наук, доцент професор б. в. з.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Особливості ведення бізнесу в Україні в умовах інформаційної гібридної війни, антитерористичної операції й часткової окупації її території обумовлює необхідність розробки новітніх інструментів економічної безпеки як країни у цілому, так і окремих підприємств. Значна кількість суб'єктів господарювання відчула негативний економічний вплив зміни кон'юнктури ринку в частині співпраці з резидентами країни агресора, а також запроваджених економічних санкцій.

Передумовою формування ефективної системи економічної безпеки підприємства є наявність необхідного та достатнього обліково-аналітичного забезпечення.

Слід відзначити, що серед науковців відсутня єдина точка зору відносно визначення сутності обліково-аналітичного забезпечення. Узагальнивши існуючі підходи до трактування цієї категорії вважаємо за до речне визначити обліково-аналітичне забезпечення в контексті економічної безпеки в умовах сьогодення як систему інформації, котра охоплює дані оперативного, бухгалтерського, статистичного та кадрового обліку, її носії, канали комунікації, методи обробки, та здатна створити передумови для своєчасного вживання заходів протидії негативному впливу загроз економічній безпеці підприємства.

До основних функцій обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства можна віднести:

- забезпечення управлінського персоналу необхідною інформацією про стан і основні тенденції розвитку підприємства та зміни ринкової кон'юнктури;
- створення передумов ефективного функціонування системи контролінгу на підприємстві;
- забезпечення достовірності даних щодо всіх господарських процесів на підприємстві;
- формування аналітичної основи розрахунку впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, кількісної детермінації факторів економічної безпеки;
- здійснювання планування та прогнозування розвитку підприємства і рівня його економічної безпеки;
- формування власних аналітичних маркерів виникнення, активізації або посилення впливу загроз економічній безпеці підприємства; передача таких сигналів управлінському персоналу.

Формування належного рівня економічної безпеки підприємства в сучасних умовах вимагає якісного наповнення її обліково-аналітичного забезпечення, що передбачає підвищення аналітичності фінансової звітності та презентативності облікової інформації, акцентуалізацію на вартості нематеріальних активів, репутаційного капіталу, розкриття нефінансової інформації та інформації про перспективи діяльності підприємства не лише на стратегічному рівні, а підкріплюючі їх прогнозними розрахунками.

Організація обліково-аналітичного забезпечення на підприємстві реалізується у три основних етапи, котрі дещо відрізняються від етапів облікового процесу: спостереження, осмислення, планування. На етапі спостереження відбувається формування інформаційного масиву для управління рівнем економічної безпеки шляхом відбору даних бухгалтерського обліку, котрі є суттєвими та необхідними у заданому контексті. На етапі осмислення здійснюється, по суті, процес економічного аналізу проміжних та узагальнюючих показників, що дозволяє вста-

новити рівень впливу факторів економічної безпеки та загроз, встановити причинно-наслідкові зв'язки в аналізованій системі. На етапі планування відбувається моделювання майбутнього розвитку підприємства у різноманітних умовах та пошук оптимальних рішень для забезпечення належного поточного та перспективного рівня економічної безпеки підприємства.

Для автоматизованої організації процесів формування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки на підприємстві може бути застосоване спеціалізоване програмне забезпечення.

Серед комплексних програмних рішень, що формують обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємств, варто виділити кілька основних їх типів: діло-процесійна система (англ. Transaction-Processing System) – для автоматизації збору оперативної інформації; управлінська інформаційна система (англ. Management Information System) – для поточного групування операційної інформації та представлення її у різноманітних зведених розрізах; офісно-автоматизаційної системи (англ. Office Automation System) – для створення ефективних комунікаційних інформаційних в'язків на підприємстві; системи підтримки виконання рішень (англ. Executive Systems) – для імплементації та контролю за виконанням управлінських рішень.

Отже, система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки постійно трансформується під впливом розвитку інформаційних технологій та вимог до облікової інформації. Формування власних баз даних та спеціалізованих форм управлінської звітності, описових елементів ведення бізнесу, комплексна автоматизація облікового процесу дозволить створити передумови для оперативного реагування на посилення впливу внутрішніх та зовнішніх загроз бізнесу.

УДК 658:005.33

Бурлан С. А.,
канд. екон.наук, доцент професор б. в. з.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Реалії економічних процесів сьогодення такі, що підприємство вже не може утримувати значні конкурентні переваги на ринку тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів – у XXI ст. інтелектуальний капітал, поряд із капіталом і працею, стає одним з провідних економіч-

них ресурсів, виступає головним фактором у розрахунку ринкової вартості високотехнологічних підприємств та досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Виходячи з цього, особливої актуальності набувають питання щодо ідентифікації, оцінки та відображення у системі бухгалтерського обліку усіх складових інтелектуального капіталу.

Для дослідження особливостей відображення в обліку кожної складової інтелектуального капіталу необхідно ідентифікувати їх як об'єкти обліку. Об'єкти інтелектуальної власності як складові інтелектуального капіталу у системі бухгалтерського обліку обліковуються у складі нематеріальних активів. Методичні засади формування інформації в обліку щодо об'єктів інтелектуальної власності врегульовані ПСБО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 38 «Нематеріальні активи». У процесі безпосереднього використання об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів особливого значення набувають питання оцінки за справедливою вартістю. Для визначення справедливої вартості нематеріального активу підприємство має скористатися послугами експерта-оцінювача, який керується у своїй діяльності оціночними стандартами, зокрема такими як Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», Національний стандарт №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності».

При оцінці об'єктів інтелектуальної власності для відображення їх у фінансовій звітності у практиці зарубіжних країн використовують: МСО 1 «Оцінка для цілей фінансової звітності» (IVA 1 Valuation for Financial Reporting), а також вказівки до їх застосування 4 «Оцінка нематеріальних активів» (GN 4 Valuation An Intangible Assets) та 6 «Оцінка бізнесу» (GN 6 Business Valuations). За європейськими стандартами TEGoVA для оцінки об'єктів інтелектуальної власності керуються методичним посібником 8 «Оцінка нематеріальних активів», однак ця методика зазвичай застосовується до активів, що не включаються до балансу компанії.

Для оцінки елементів організаційного капіталу як складових інтелектуального капіталу у науковій літературі існує багато підходів. О. О. Чуприна та К. С. Чуприн виділяють структурний (який базується на використанні різних одиниць вимірювання для кожного з елементів інтелектуального капіталу) та вартісний (застосовують при визначенні загальної вартості інтелектуального капіталу підприємства) підходи. Дж. Тобін для оцінювання інтелектуального капіталу пропонує розраховувати коефіцієнт q-Тобіна шляхом співвідношення ринкової вартості фірми (ринкова ціна всіх акцій) та відновної вартості її активів (сума витрат, необхідних для придбання матеріальних активів фірми за поточними цінами). С. Ф. Легенчук, досліджуючи вартісну (в балансі відображаються всі складові інтелектуального капіталу підприємства) та майнову (в балансі відображаються лише ті активи, які є майном

(майновими правами) підприємства) концепції бухгалтерського обліку інтелектуальних активів, наголошує на доцільності використання саме майнової концепції, що дозволяє враховувати особливості побудови методології бухгалтерського обліку в нашій країні. Саме тому науковцем запропоновано використовувати такі методики оцінки інтелектуального капіталу, які забезпечують надання релевантної інформації: відображення немайнових складових інтелектуального капіталу в позабалансовому обліку; застосування спеціалізованих систем управління інтелектуальним капіталом. Т. Колесник, досліджуючи питання оцінювання інтелектуального капіталу, наводить 34 методи його оцінки (HRCA, VAIC, CIV, IAMV, AFTF, IVM, TVC, VCI тощо). Здебільшого методи оцінки інтелектуального капіталу розроблені та впроваджені на конкретному підприємстві, враховуючи специфіку та особливості його діяльності. Автор пропонує систематизацію методів оцінки інтелектуального капіталу підприємства залежно від показників і ступеня деталізації, за якого виділяє вартісний вимір та неwartісний вимір.

Попри наявність значної кількості методів оцінювання інтелектуального капіталу, кожне підприємство є унікальним, має певну специфіку діяльності, особливості клієнтської бази, маркетингових заходів, різний ресурсний та трудовий потенціал, що зумовлює необхідність у розробці власних методик оцінки інтелектуального капіталу, зважаючи на специфіку його складових.

Отже, нині існує необхідність в оцінці та обліковому відображенні інтелектуального капіталу, що дозволить враховувати його у формуванні вартості підприємства, забезпечить прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень. Між тим, проблематика оцінки інтелектуального капіталу зберігає свою дискусійність, існують безліч питань відносно методичних підходів до оцінки інтелектуального капіталу та визначення його як об'єкта бухгалтерського обліку.

УДК 336.7

Verlanov O. Yu.,

*PhD in Economic Science, Associate Professor,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine*

SOME ASPECTS OF MARINE INSURANCE IN UKRAINE

In international practice of transport insurance there are three types of rules of insurance and, accordingly, three types of insurance policies. The English policy, or Lloyd's, is based on the rules followed by England, the

United States, Japan, Canada, Australia, Germany, or the Hamburg, the policy is based on rules that are specific to Germany, Scandinavia, Southern Rhine, or Marseilles, a policy common in Italy, Spain, France.

In Ukraine, maritime insurance is only beginning to develop. Today, the main legislative act regulating maritime insurance is the Code of Merchant Shipping of Ukraine, adopted on December 9, 1994, which has a separate section VIII «Marine Insurance».

The Code contains important provisions regarding the legal status of the ship, crew, organization of transportation, contracts for the carriage of goods, passengers, towing, maritime insurance, general accident, the procedure for reimbursement of damage from the accident, the limits of liability of ship-owners, the procedure for the presentation and consideration of claims, and Claims arising from maritime contracts and limitation periods for it.

According to article 242 of the Code maritime insurance includes any interest related to shipping, namely: vessel, including construction, cargo, freight, fare, rent, cargo expected profit and requirement that ship, cargo and freight, wages, compensation of the captain and other persons of the ship's crew, civil liability of ship-owners and the carrier, as well as the risk assumed by the insurer (reinsurance).

In today's insurance contract, the following risks are not accepted for insurance:

- liability in the event of hostilities;
- Responsibility during detention on the road as a result of quarantine;
- Responsibility for natural deterioration to the product, self-combustion, oxidation, as well as damage to the goods by rodents.

According to Article 243 of the Code «Risk Information» is determined that in the case of a contract the insurer is obliged to inform the insured of circumstances that are essential for determining the degree of risk and known or should be known to the policyholder, as well as information which insurer asks. In case of concealment by the insured person essential information or giving them false information, the insurer of the masses is entitled to refuse the contract. In addition, the policyholder must immediately, as soon as he becomes aware, to notify the insurer of any significant change that has occurred with the object or in relation to the object of insurance (overload, change in the mode of transportation). If this condition is not met, the maritime insurance contract shall be terminated from the moment of the change.

Damage to or destruction of an insurance object may not always be considered an insured event. The important thing is why such losses occurred. This is explained by the fact that insurers assume responsibility only for known risks that can be predicted and calculated. That is why the

insurance contracts have a fairly large list of exceptions to insurance cases. Therefore, in the policies, along with a statement that «insured against all risks» provides for a list of reservations and exceptions.

Article 250 «Insurance amount» provides that the policyholder is obliged to declare the amount on which he insures the relevant interest. If this amount is lower than the cost of the insured interest, the insurer shall be liable for the losses in proportion to the insurance sum to the insurance value. If the insured amount specified in the contract of maritime insurance exceeds the insurance value, the contract is considered invalid for that part of the sum insured, which exceeds the insurance value.

The structure of marine insurance includes the following main types: insurance of ships (casco), cargo insurance (cargos), and liability insurance of ship-owners.

In Ukraine, the maritime insurance also includes personal insurance against accidents on sea transport. This insurance is used to provide insurance for the protection of the life and health of crew members, as well as passengers in Ukraine on inland waterways and is carried out in accordance with the «Regulations on compulsory personal insurance against accidents in transport», approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine August 14, 1996 №959.

According to the Decree of the Government of Ukraine of April 27, 1998. №561, which was created by the Marine Insurance Bureau of Ukraine. Membership in the bureau is a prerequisite for obtaining a license for marine risk insurance.

There are international organizations dealing with marine insurance issues.

The International Chamber of Commerce is a non-governmental international organization in the field of trade and insurance. One of the most important documents of the International Chamber of Commerce is a collection of international rules «Incoterms» which provides a unified interpretation of the basic rules of international trade.

International Maritime Organization – a specialized agency of the United Nations, which deals with maritime shipping. Established in 1948, this organization is responsible for the preparation of international standards in form of conventions, codes, recommendations. These Standards are Used in Maritime Insurance Practices. The International Maritime Organization is engaged in the study of specific maritime shipping issues and the provision of survey results to interested States.

International Union of Marine Insurance – an association of national organizations and individual insurance companies engaged in the insurance of sea vessels, freight and freight was founded in 1874 in Berlin. The purpose of the union is representation, protection of interests and

development of maritime insurance Union members may be national and regional associations of maritime insurance, maritime insurance committees and other organizations whose objectives coincide with those of the International Maritime Insurance Union. The highest body of the Union is the Congress which convenes annually. The governing bodies between congressional congresses are the Council and the Executive Committee.

Within the Union, there are constantly operating cargo insurance committees, prevention of damage to insured cargoes with the carrier's liability, accident, freedom of insurance, insurance of ships used in inland waters, insurance of ocean-going vessels, liability insurance for pollution of the sea.

The Union has developed recommendations for ensuring the storage of goods addressed to cargo owners, carriers, forwarders, the Union seeks to protect and develop the interests of maritime insurance to formulate international policy) insurance of maritime activity to defend the interests of insurers to cargo and ship-owners.

Among the types of marine insurance, the oldest is the insurance of marine vessels (casco) Casco - a board of a vehicle (a river sea, aircraft or car). Casco insurance provides compensation for damage only from damage or structural loss of the vehicle. Exclusion of liability of the insurer for damage caused by the death of passengers and damage to their health, loss or damage to goods or goods transported.

Cargo insurance is one of the most common types of insurance operations in maritime insurance. In case of cargo insurance (cargo), as a rule, such widespread conditions of insurance cover with liability for all risks, with responsibility for a partial accident, without liability for damage, except cases of crash, are usually applied. Of course, the conditions can be amended and supplemented.

An insured person may be a person who has an insurance interest in the consignor shipper or consignee, natural or legal person. An insurer in Ukraine may be an insurance company that, in accordance with the established procedure, has received a license from the insurance supervisor and has the right to carry out this activity in accordance with the constituent documents. The terms of insurance for cargoes transported by ships are based on the rules of maritime insurance (cargo), the essence of which is to determine the specificity of the risks that arise in cases of operation of these means of transportation.

It is possible to distinguish certain specific features inherent in insurance of cargoes. For example, a contract can be concluded on a separate flight (from one point to another) and for a certain period of time. The insurance for a certain period of time takes place under the general policy, which is applied

in external, internal economic relations. Under this policy, the insurer undertakes to provide insurance coverage for all goods received or sent by the insured during this period during the daytime period (as a rule per year). Thus, in case of multiple deliveries, it is not necessary to issue a insurance policy for each separate consignment. In addition, the General Policy specifies the scope and limits of liability of the insurer and other special conditions

The insurance policy is issued by the insurer only on its own behalf and comes into force upon the payment of the insurance premium by the insured.

An insurance contract may be concluded not only in the interests of the policyholder himself (so-called «insurance at his own expense»), but also in the interests of another person («insurance for someone else's account»).

Unlike other types of insurance, the rights and obligations under the insurance contract can be transferred by the insured without the insurer's knowledge to another person, which is of great importance in international trade.

Insurance contract of cargoes in Ukrainian literature are classified according to various types of transport (contracts of rail, sea, inland waterways, road and air transportation), territory (domestic and international transportation), by the number of carriers involved (local transportation, transportation direct connection, direct mixed traffic, etc.)

The risks of transportation, as a rule, are described in detail in the rules (conditions) of the insurance company insuring the goods, namely.

- insurance against all risks - covers all risks of loss or damage to the insured cargo, as well as the costs of general accidents and salvage measures established in accordance with the charter contract or the basic law and practice, in order to avoid loss for any reason,

- insurance for any individually determined risk or several risks, for example, only from a natural disaster or from a fire and an explosion, a turning or climbing from rails in land transport, a collision of a ship or a vehicle with any object

Of course, due to the lack of experience, Ukrainian insurance companies offer ship owners a slightly narrower coverage. This type of insurance involves the creation of a system of insurance protection for owners, ship charterers, and other persons involved in the operation of ships, including the command of the vessel. When insuring the owners of the vessels allocate the following risks:

- duties related to the task of damaging the life and health of a large number of persons, including team members, passengers, loader mysteries,

- responsibilities related to the task of damaging the property of a third party (another vessel, personal belongings of the team members, passengers, cargo, etc.);

- duties related to the task of harm to the environment,

– obligations arising out of the claims of the competent authorities (port authority, customs, quarantine authorities, etc.);

– responsibilities for special types of contracts (rescue and tug contracts)

For the maintenance of vessels in the port on behalf of, on behalf of and at the expense of the ship-owner engaged marine agent. A maritime agent works through a maritime agency – a port facility serving seaports in ports. It protects the interests of ship-owners before the customs authorities, the port administration, cargo owners and carries out ship agency services - the provision of services to ships arriving at the port on behalf and at the expense of the ship-owner, the information which the insurer will receive in connection with ship amending may be important to clarify the circumstances of the insurance case under a maritime insurance contract.

In 1970, the International Association of Ship-owners was formed to promote cooperation and ensure interests in international maritime navigation on technical, operational, legal and other issues.

It is necessary to provide additional insurance services in Ukraine. These include: insurance of fishing vessels; yacht insurance; insurance for swimming time within a small water area; flight insurance; insurance of property interests of creditors; liability insurance of court agents and liability insurance of court brokers.

УДК 330,4:338.2,351

Вороненко І. В.,

*канд. екон. наук, старший науковий співробітник,
НУБіП, м. Київ, Україна*

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР МОНІТОРИНГУ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СКЛАДОВА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Здійснено функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку ринку ІКТ в умовах цифровізації економіки за трьома напрямками: ринок ІКТ (індекс розвитку ІКТ та регуляторний трекер ІКТ), його безпека як складова національної безпеки країни (індекс світового спокою та глобальний індекс кібербезпеки), а також електронна демократія (індекси розвитку електронного уряду, демократії, свободи преси та свободи в світі).

Встановлено структуру показників, що включаються при розрахунку даних індексів, а також механізм підрахунку інтегрального показника. Вказано на наявність тенденції щодо покращення досліджуваних

індексів розвитку ІКТ, стагнації індексів, що характеризують стан електронної демократії за роками в цілому по світу. Аналогічна тенденція спостерігається й в Україні, однак незважаючи на це наразі рівень даних індексів України є нижчими ніж загальносвітові, тобто доцільно робити подальші кроки щодо покращення рівня розвитку ІКТ, кібербезпеки та регулювання ІКТ, безпеки та електронної демократії. Запропонована інтегральний показник, що дозволяє здійснити моніторинг стану розвитку світового ринку ІКТ в умовах цифровізації економіки.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, індекси, цифровізація, регулювання, кібербезпека, безпека, електронний уряд, демократія, свободи преси, свобода у світі

Актуальність. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та засоби масової інформації на сьогодні є невід’ємною складовою функціонування всіх сфер економічної діяльності як конкретної країни, так і світу в цілому. Підкреслимо, що у схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67. Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки зазначено «Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. При системному державному підході цифрові технології будуть значно стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних факторів розвитку демократії в країні, підвищення продуктивності, економічного зростання, а також підвищення якості життя громадян України».

Водночас у схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України ще в 2013 році на період до 2020 року Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні зазначено «На даний час для більшості держав розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів. При цьому інформаційно-комунікаційні технології є необхідним інструментом соціально-економічного прогресу, одним з основних чинників інноваційного розвитку економіки».

Також зазначимо що у затвердженій Указом Президента України «Доктрині інформаційної безпеки України» зазначається «Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації. Пріоритетами державної політики в інформаційній сфері мають бути: забезпечення інформаційної безпеки; забезпечення захисту і розвитку інформаційного простору України, а також конституційного права

громадян на інформацію; відкритість та прозорість держави перед громадянами; формування позитивного міжнародного іміджу України».

Більш того у схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України Концепції розвитку електронної демократії в Україні зазначено «З розвитком ІКТ з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та державного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії. Водночас відсутність в Україні методології оцінки розвитку у сфері електронної демократії не дає можливості на даний час об'єктивно оцінити процеси, пов'язані із зазначеним питанням».

В цих умовах, погоджуючись з Довгим С.О., що «достовірні та точні статистичні дані є ключовим чинником для розуміння економічних і соціальних явищ», вважаємо за доцільне звернутися до аналізу систем індикаторів вимірювання ключових показників сучасного стану розвитку світового ринку ІКТ в умовах цифровізації економіки за трьома напрямками: ринок ІКТ, його безпека як складова національної безпеки країни, а також електронна демократія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу різних систем індикаторів розвитку світового ринку ІКТ приділяється багато уваги різними вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема О. Довгим, Г. Коломійцем, Б. Сану. Проблематиці моніторингу загроз безпеки України присвячено роботи багатьох вчених, серед яких: С. Белай, О. Гарушак. Питанням розбудови електронної демократії присвячено роботи: Д. Крейс, Х. Кохалик. Безпосередньо з самою статистичною інформацією щодо конкретної системи індикаторів, а також її функціональним аналізом можна ознайомитися на офіційних сайтах міжнародних організацій та агентств.

Безпосередньо з самою статистичною інформацією щодо конкретної системи індикаторів, а також її функціональним аналізом можна ознайомитися на офіційних сайтах міжнародних організацій та агентств.

Варто зазначити, що на сьогодні до основних діючих індикаторів вимірювання ключових показників сучасного стану розвитку різних аспектів світового ринку ІКТ відносять індекс глобальних відкритих даних (Global Open Data Index), індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index), індекс цифрового доступу (Digital Access Index), індекс розвитку електронного уряду (The UN Global E-Government Development Index), індекс розвитку ІКТ (ICT Development Index), індекс цифрового поділу (Digital Divide Index), регуляторний трекер ІКТ (ICT Regulatory Tracker). Формування двох з цих індексів, а саме індексу розвитку ІКТ та регуляторного трекеру ІКТ здійснює Міжнародний союз електрозв'язку, який є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй з ІКТ, що обумовило наш вибір для подальшого дослідження даних індексів для моніторингу ринку ІКТ.

Попередній аналіз структури існуючих індикаторів моніторингу національної безпеки, на наш погляд, дозволяє зробити висновок щодо доцільності дослідження у зазначеному контексті індексу світового спокою (Global Peace Index), субіндексом якого в тому числі є «військові витрати у відсотках від ВВП), а також індексу верховенства права (Rule of Law Index), а також для моніторингу національної безпеки як складової розвитку економіки в умовах цифровізації, на наш погляд, також доцільно дослідити глобальний індекс кібербезпеки (Global Cybersecurity Index).

У Концепції розвитку електронної демократії в Україні у «Проблемі, яка потребує розв'язання» наводиться аналіз двох індексів, що характеризують розвиток електронної демократії в Україні, а саме: індекс розвитку електронного уряду (E-Government Development Index) та індекс демократії (Democracy Index). Попередній аналіз структури індексів, на наш погляд, дозволяє зробити висновок щодо доцільності дослідження у даному контексті також індексу свободи преси (World Press Freedom Index) та свободи в світі (Freedom in the World) для оцінки стану електронної демократії.

Метою даної роботи є оцінка світового ринку ІКТ на основі функціонального та кореляційного аналізу систем індикаторів для моніторингу ринку ІКТ, а також формування інтегрального індикатора моніторингу ринку ІКТ як складової цифровізації економіки.

Результати дослідження та їх обговорення. Індекс розвитку ІКТ, який щорічно оприлюднюється з 2007 року, являє собою складений індекс, який поєднує в собі 11 показників в один етап, та використовується для моніторингу та порівняння розвитку ІКТ між країнами та з часом. Основними цілями даного індексу є вимірювання: рівня та еволюції в часі розвитку ІКТ у країнах; прогресу у розвитку ІКТ як в розвинених, так і країнах, що розвиваються; цифрового розриву, тобто розбіжності між країнами з точки зору їх рівня розвитку ІКТ; потенціалу розвитку ІКТ та ступеня, на яку країни можуть використовувати його для посилення зростання та розвитку в контексті наявних можливостей та навичок. Виходячи з цієї концептуальної основи, індекс розвитку ІКТ поділяється на три субіндекса: «інфраструктура ІКТ та індикатори доступу», «індикатори використання ІКТ» та «індикатори навичок ІКТ».

На рис. 1 для наочності наведено аналіз динаміки індексу розвитку ІКТ за даними 133 країн світу. Відзначимо наявність сталої тенденції щодо покращення даного індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2007 року не було жодної країни з найвищим індексом розвитку ІКТ (значення індексу понад 0,8), то в 2017 році таких країн було 14 % від загальної кількості; індекс від 0,6 до 0,8 у 2007 році був у 16 %, а в 2017 році у 30 %.

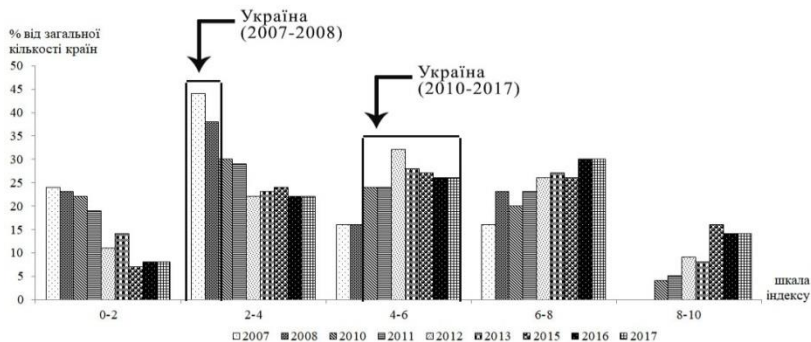

Рис. 1. Динаміка індексу розвитку ІКТ за країнами світу

Щодо України, то в 2007 році індекс розвитку ІКТ склав 3,6, а в 2017 році – 5,6, тобто аналогічно до глобального індексу кібербезпеки незважаючи на суттєве покращення за досліджуваний період можна говорити про недостатній рівень розвитку ІКТ.

Регуляторний трекер ІКТ є інструментом, який допомагає особам, які приймають рішення, та регуляторам, з метою швидкого розвитку регулювання ІКТ та складається з 50 індикаторів, що згруповані у п'ять кластерів: «регуляторний орган», «регламентний мандат», «регуляторний режим», «рамки конкуренції» та «іноземна участь/власність».

На рис. 2 для наочності наведено аналіз динаміки індексу розвитку ІКТ за даними 187 країн світу. Відзначимо наявність істотної тенденції щодо покращення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2007 року було лише 5% з найвищим індексом розвитку ІКТ (значення індексу понад 80), то в 2017 році таких країн було 42% від загальної кількості; індекс від 60 до 80 у 2007 році був у 26 %, а в 2017 році у 32 %. Відтак, регуляторний індекс ІКТ за даними 2017 року для 138 країн світу є середнім або високим.

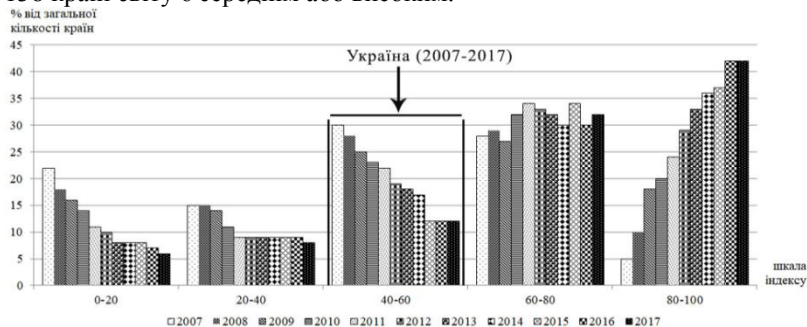

Рис. 2. Динаміка регуляторного трекеру ІКТ за країнами світу

Щодо України, то в 2007 році регуляторний трекер ІКТ складав 47,8, а в 2017 році – 56,3, тобто можна говорити про недостатній рівень регулювання ІКТ.

Індекс світового спокою – це поточний проект, що реалізується Economist Intelligence Unit, в межах якого оцінюються показники, що охоплюють три області, а саме «поточні внутрішні та міжнародні конфлікти», «соціальна забезпечення та безпека» та «державна мілітаризація», які підходять для оцінки реальних або потенційних загроз спокою, вимірюється відносна миролюбність націй.

На рис. 3 для наочності наведено аналіз стану індексу світового спокою для 163 країн світу. Підкреслимо наявність тенденції щодо певного погіршення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2008 року 17% досліджуваних країн мали високий індекс світового спокою (значення індексу від 1 до 1,5), то у 2018 році таких країн було 8% від загальної кількості; індекс від 1,5 до 2,0 у 2008 році був у 43 %, в 2018 році у 43 %. Водночас зазначимо, що за досліджуваний період жодній країні світу не надано найвищий рівень за індексом світового спокою (значення індексу від 0 до 1).

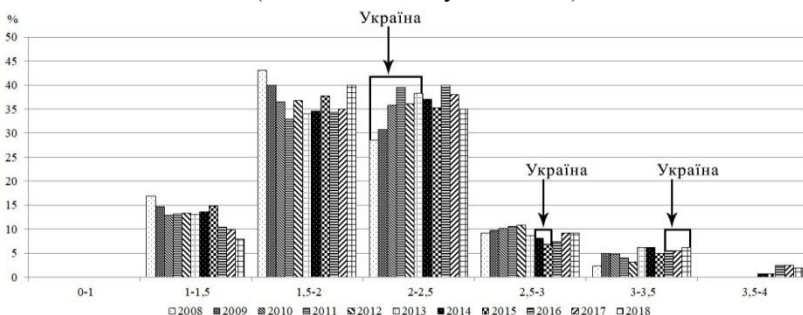

Рис. 3. Динаміка індексу світового спокою за країнами світу

Щодо України, то в 2008 році індекс світового спокою складав 2,02, у 2016 році погіршився до 3,287, в 2018 році дещо поліпшився до 3,113. Зазначимо, що незважаючи на певне поліпшення даного індексу за останні роки за даними 2018 року Україна займає 152 місце зі 163 досліджуваних країн.

«Індекс верховенства права в світовому праві» є проектом World Justice Project, що спирається на понад 110 000 домашніх та експертних досліджень включає оцінку 9 груп факторів: «Обмеження державних повноважень», «відсутність корупції», «відкрите врядування», «основні права», «порядок і безпека», «регулювання правопорядку», «цивільне правосуддя», «кримінальне судочинство» та «неформальне правосуддя».

На рис. 4 для наочності наведено аналіз стану індексу верховенства права у світі для 98 країн світу. Зазначимо наявність тенденції стагнації даного індексу за досліджуваний період в цілому по світу. Так, якщо за даними 2014 року 8 % досліджуваних країн мали високий індекс верховенства права (значення індексу від 0,2 до 0,4), то у 2017–2018 роках таких країн було 9 % від загальної кількості; індекс від 0,4 до 0,6 у 2014 році був у 60 %, в 2017–2018 роках у 59 %. Водночас зазначимо, що за досліджуваний період жодній країні світу, аналогічно до індексу світового спокою, не надано найвищий рівень за індексом верховенства права (значення індексу від 0 до 0,2).

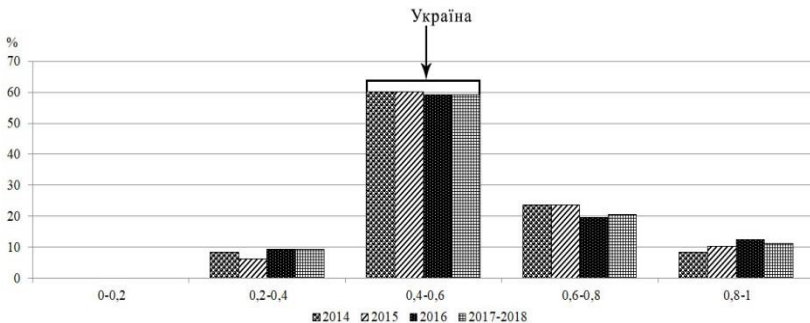

Рис. 4. Динаміка індексу верховенства права у світі за країнами світу

Щодо України, то в 2014 році індекс верховенства права складав 0,47, в 2018 році склав 0,5.

Глобальний індекс кібербезпеки, представлений громадськості у 2014 році та суттєво змінений у звітах за 2015 та 2017 роки Міжнародним союзом електрозв'язку, який є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй з ІКТ, є багатосторонньою ініціативою, метою якої є визначення готовності країн до кібербезпеки за наступними основними 5 напрямками: «юридичний», «технічний», «організаційний», «розвиток потенціалу» та «співпраця».

На рис. 5 для наочності наведено аналіз стану глобального індексу кібербезпеки для 193 країн світу. Підкреслимо наявність тенденції щодо покращення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2014 року не було жодної країни з найвищим глобальним індексом кібербезпеки (значення індексу понад 0,8), то в 2017 році таких країн було 7% від загальної кількості досліджуваних країн; індекс від 0,6 до 0,8 у 2014 році був у 15 %, а в 2017 році у 19 %.

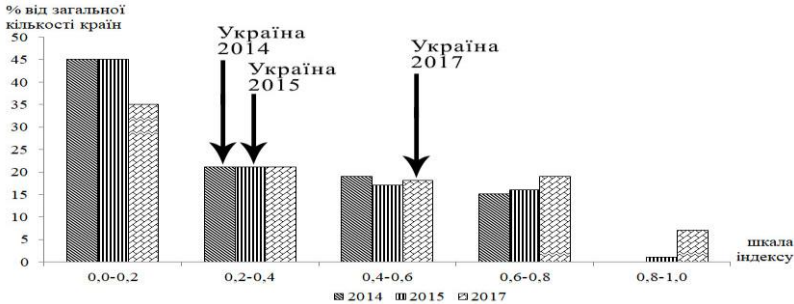

Рис. 5. Динаміка глобального індексу кібербезпеки за країнами світу

Щодо України, то в 2014 році глобальний індекс кібербезпеки склав 0,35, а в 2017 році – 0,5, відтак незважаючи на поліпшення за досліджуваний період можна говорити про недостатній рівень кібербезпеки.

Індекс розвитку електронного уряду складається Департаментом з економічних та соціальних питань Організації Об'єднаних Націй та базується на комплексному опитуванні онлайн-присутності, оцінці національних веб-сайтів, а також дослідженні застосовуваних політик та стратегій електронного управління в цілому та в окремих секторах для надання основних послуг. Рейтинг рівня розвитку країн розподіляється на основі отриманого ними загального індексу, який складається з субіндексів, що характеризують стан: телекомунікаційної інфраструктури, людського капіталу та веб-присутності органів державної влади.

На рис. 6 для наочності наведено аналіз стану індексу розвитку електронного уряду для 192 країн світу. Підкреслимо наявність тенденції щодо покращення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2008 року було 7 % країн з найвищим індексом розвитку електронного уряду (значення індексу понад 0,8), то в 2018 році таких країн було 15 % від загальної кількості; індекс від 0,6 до 0,8 у 2008 році був у 12 %, а в 2018 році у 25 %.

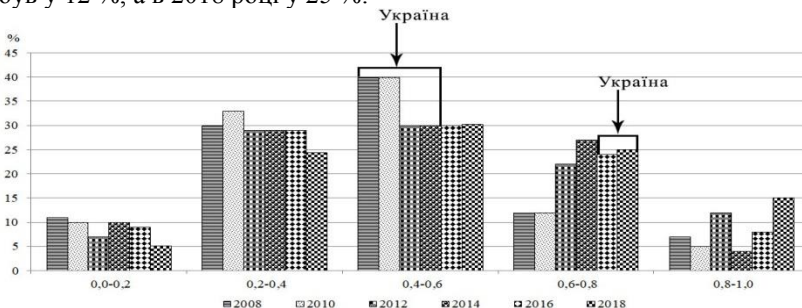

Рис. 6. Динаміка індексу розвитку електронного уряду за країнами світу

Щодо України, то в 2008 році індекс розвитку електронного уряду складав 0,57, а в 2018 році досягнув 0,62.

Індекс демократії, що розраховується «Economist Intelligence Unit», надає характеристику загального рівня демократії для 165 різних країн світу та двох територій. Шкала оцінювання базується на рейтингу 60 індикаторів, які згруповані в 5 категорій: «виборчий процес та плюралізм», «функціонування уряду», «політична участь», «демократична політична культура» та «громадянські свободи».

На рис. 7 для наочності наведено аналіз динаміки індексу демократії за даними 167 країн світу. За даними 2008 року було 25 % країн світу з найвищим індексом демократії (значення індексу понад 8), в 2017 році таких країн залишилось 18 % від загальної кількості; індекс від 6 до 8 у 2008 році був у 25 %, а в 2017 році у 34 %.

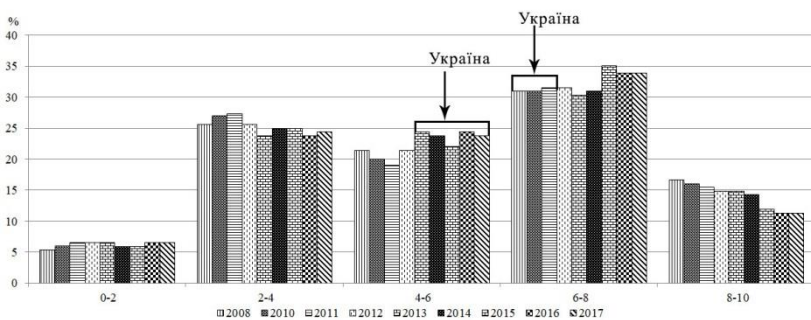

Рис. 7. Динаміка індексу демократії за країнами світу

Щодо України, то в 2007 році індекс розвитку демократії складав 6,94, а в 2017 році – 5,69. Відтак, наразі Україна за даним рейтингом належить до країн з гібридним режимом демократії.

Індекс свободи преси публікується організацією Репортери без кордонів та базується на її оцінці власних відомостей щодо свободи преси у світі. Ступінь свободи, доступної журналістам у 180 країнах, визначається об'єднанням відповідей експертів на он-лайн анкету з 87 питаннями, орієнтованими на 6 категорій: «Плюралізм», «Незалежність ЗМІ», «Навколишнє середовище та самоцензура», «Законодавча база», «Прозорість», «Інфраструктура» та «Репресії».

На рис. 8 для наочності наведено аналіз динаміки індексу свободи преси за даними 166 країн світу. За даними 2007 року було 37 % з найвищим індексом розвитку свободи преси (значення індексу до 20), в 2018 році таких країн було 13 % від загальної кількості; індекс від 20 до 40 у 2007 році був у 34 %, а в 2018 році у 53 %.

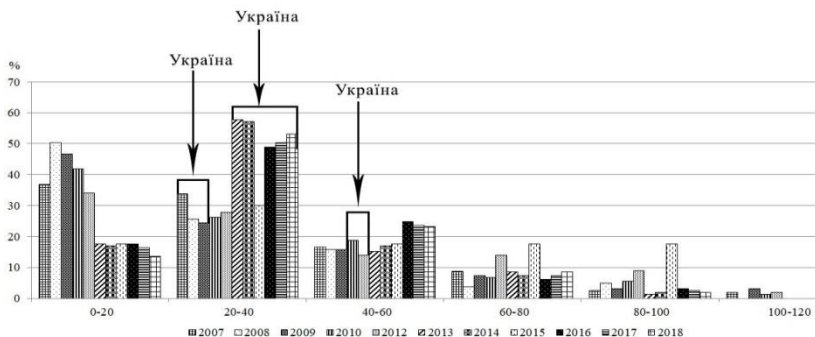

Рис. 8. Динаміка індексу свободи преси за країнами світу

Щодо України, то в 2007 році індекс свободи преси складав 26,75, а в 2018 році – 31,16, тобто можна говорити про погіршення даного індексу за розглядаємий період.

Індекс свобода у світі публікується «Freedom House» за участю команди внутрішніх та зовнішніх аналітиків та експертів з наукових досліджень, аналітичного центру та правозахисних громад оцінює стан політичних прав та громадянських свобод у всьому світі за шістьма групами факторів: «виборчий процес», «політичний плюралізм та участь», «функціонування уряду», «право на об'єднання та організації», «верховенство права», «автономія особисті та права особистості».

На рис. 9 для наочності наведено аналіз стану індексу свободи у світі для 201 країни світу та території. За даними 2007 року було 34 % країн світу з найвищими індексами свободами у світі (значення індексу понад 80), в 2018 році таких країн було 32 % від загальної кількості; індекс від 60 до 80 у 2007 році був у 20 %, а в 2018 році у 17 %.

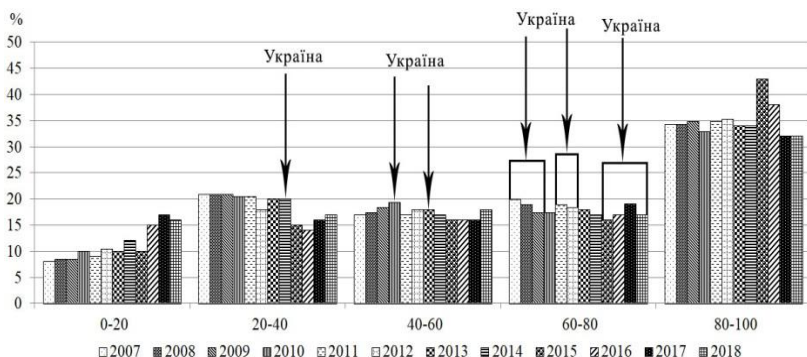

Рис. 9. Динаміка індексу свободи у світі за країнами світу

Щодо України, то в 2007 році індекс свободи у світі складав 73, а в 2018 р.і – 62, відтак наразі Україна має статус «частково вільної» країни.

Розглядаючи побудовану кореляційну матрицю (табл. 1) на базі 84 спостережень можна зробити висновок, що найбільше корелюють між собою глобальний індекс демократії та індекс розвитку ІКТ (0,94), індекс свободи в світі та індекс розвитку електронного уряду (0,89), індекс свободи в світі та індекс свободи преси (0,88), індекс свободи преси та індекс розвитку електронного уряду (0,83). Також високий рівень кореляційного зв'язку між індексами демократії та верховенства права (0,73), індексами верховенства права та світового спокою (0,70), індексам демократії та глобальним індексом кібербезпеки (0,66), індексами свободи преси та верховенства права (0,65). Найменше корелюють між собою глобальний індекс кібербезпеки та індекс свободи преси (0,14). Кожен з представлених коефіцієнтів кореляції існує на високому рівні значимості, а саме рівень значимості (Р-значення) становить менше 0,005.

Таблиця 1

Кореляційна матриця

Назва індексу	Індекс розвитку ІКТ	Регуляторний трекер ІКТ	Індекс світового спокою	Індекс верховенства права	Глобальний індекс кібербезпеки	Індекс розвитку електронного уряду	Індекс демократії	Індекс свободи преси	Індекс свободи в світі
Індекс розвитку ІКТ	1								
Регуляторний трекер ІКТ	0,37	1							
Індекс світового спокою	0,57	0,38	1						
Індекс верховенства права	0,73	0,35	0,70	1					
Глобальний індекс кібербезпеки	0,61	0,31	0,27	0,51	1				
Індекс розвитку електронного уряду	0,54	0,40	0,59	0,63	0,30	1			
Індекс демократії	0,94	0,39	0,57	0,73	0,66	0,59	1		
Індекс свободи преси	0,44	0,37	0,53	0,65	0,14	0,83	0,42	1	
Індекс свободи в світі	0,53	0,41	0,63	0,67	0,20	0,89	0,56	0,88	1

$P < 0,005$

Кореляція даних індексів за 2015 рік на тій самій базі спостережень майже не відображає суттєвих змін (кожен коефіцієнт кореляції відрізняється від свого попередника не більше ніж на дві соті), при цьому рівень значимості залишився на суттєвому рівні.

За результатами проведених досліджень побудовано єдиний інтегральний показник, що дозволяє здійснити моніторинг стану розвитку світового ринку ІКТ в умовах цифровізації економіки, що включає оцінку за трьома напрямками, а саме стан ринку ІКТ, його безпека як складова національної безпеки країни, а також електронна демократія, відтак, як наслідок, надає більш цілісну характеристику. Враховуючи, що згідно Концепції розвитку електронної демократії в Україні «Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності» в якості незалежної змінної для побудови моделі було використано валовий внутрішній продукт (ВВП) як ключовий макроекономічний показник, що характеризує стан економіки:

$$Y = 6,42 + 3,28I_{\text{ІКТ}} + 6,41I_{\text{верх. права}} + 4,19I_{\text{кібер}} + 2,21I_{\text{електр. уряду}} \quad (1)$$

де: $I_{\text{ІКТ}}$ – індекс розвитку ІКТ;

$I_{\text{верх. права}}$ – індекс верховенства права;

$I_{\text{кібер}}$ – глобальний індекс кібербезпеки;

$I_{\text{електр. уряду}}$ – індекс розвитку електронного уряду.

Коефіцієнт детермінації для побудованої моделі складає 0,84. Адекватність показників даної моделі складає 3,362; 3,351; 2,010; 1,992 відповідно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті дослідження встановлено структуру показників, що включаються при розрахунку індикаторів моніторингу розвитку ринку ІКТ в умовах цифровізації економіки за трьома напрямками: ринок ІКТ (індекс розвитку ІКТ та регуляторний трекер ІКТ), його безпека як складова національної безпеки країни (індекс світового спокою та глобальний індекс кібербезпеки), а також електронна демократія (індекси розвитку електронного уряду, демократії, свободи преси та свободи в світі). Відзначено, що дані індекси розглядають ринок ІКТ з різних аспектів.

Незважаючи на це розглядаючи побудовану кореляційну матрицю між даними індексами можна зробити висновок щодо наявності високого та середнього рівня взаємозв'язку між цілим рядом індексів, найбільше з усіх корелюють між собою глобальний індекс демократії та індекс розвитку ІКТ.

Відзначено наявність тенденції щодо покращення досліджуваних індексів розвитку ІКТ, стагнації індексів, що характеризують стан еле-

ктронної демократії за роками в цілому по світу. Аналогічна тенденція спостерігається й в Україні, однак незважаючи на це наразі рівень даних індексів України є нижчими ніж загальносвітові, тобто доцільно робити подальші кроки щодо покращення рівня розвитку ІКТ, кібербезпеки та регулювання ІКТ, безпеки та електронної демократії.

Подальші наукові дослідження з даної наукової проблематики повинні бути зосереджені на функціональному та кореляційному аналізі інших індикаторів моніторингу розвитку інформаційного простору, запропонованих іншими міжнародними організаціями, та удосконаленні за результатами якого єдиного інтегрального показника, що надаватиме більш цілісну характеристику.

УДК 658.14

Конєва Т. А.,

*канд. економ. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВПЛИВ ТРИВАЛОСТІ ФІНАНСОВОГО ЦИКЛУ НА ГРОШОВІ ПОТОКИ ПІДПРИЄМСТВ

Одним із ключових показників фінансового стану підприємства є тривалість фінансового циклу. Він уособлює в собі сферу закупівель сировини, управління запасами, виробництвом, реалізацією готової продукції та фінансування операційної діяльності суб'єкта господарювання. Згідно загально прийнятого визначення, це проміжок часу від моменту сплати коштів за придбані матеріали (погашення кредиторської заборгованості) до отримання коштів за відвантажену продукцію (погашення дебіторської заборгованості). Фінансовий цикл розраховується як операційний цикл підприємства (сума тривалості оборотності запасів та періоду погашення дебіторської заборгованості) за вирахуванням строку погашення кредиторської заборгованості.

Якщо підприємство характеризується тривалим операційним циклом, це означає, що грошові кошти знаходяться в обороті більше часу та виникає потреба їх додаткового залучення для забезпечення безперервності операційної діяльності шляхом банківського кредитування, що призводить до появи фінансових витрат та знижує рентабельність діяльності. Оскільки тривалий фінансовий цикл свідчить про нарощення обсягів дебіторської та запасів, часто виникає «надлишкова ліквідність», тобто ці кошти підприємств виявляються «замороженими» у

цих активах, а зростання збитків через залучення інструментів комерційного кредитування загрожує фінансовій стійкості фірми.

З іншого боку, короткий фінансовий цикл також має свої недоліки. Чим він коротший, тим нижчою є забезпеченість підприємства оборотними активами, що є ризиковим за різноманітних форс-мажорних обставин з огляду на необхідність безперерійності виробництва. А перевищення тривалості погашення кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до втрати знижок за дострокове погашення зобов'язань перед постачальниками, втрати довіри з їх боку та повного розриву договірних відносин.

У кожному конкретному випадку підприємство має самостійно визначити оптимальний для себе фінансовий цикл. Оскільки проведенні дослідження виявляють той факт, що стабільний фінансовий стан суб'єкта господарювання можливий як при тривалому, так і при короткому фінансовому циклах. Тривалість фінансового циклу підприємства напряму впливає на стан грошових потоків, оскільки враховуються періоди розрахунку із контрагентами (покупцями та постачальниками). У зв'язку з цим, об'єктом впливу є саме чистий рух коштів від операційної діяльності (різниця між грошовими надходженнями та виплатами у ході здійснення операційної діяльності підприємства), він характеризує здатність підприємства фінансувати бізнес та акумулювати кошти на розвиток підприємства та погашення залученого капіталу.

У випадку, коли підприємство уповільнює фінансовий цикл, часто виникає додаткова потреба в ресурсах, яка задовольняється за рахунок позитивного руху грошових коштів від інвестиційної або фінансової діяльності. Це, в свою чергу, впливає на чистий рух грошових коштів за звітний період.

Для виявлення щільності та напрямку зв'язку між тривалістю фінансового циклу (незалежна змінна) та чистим рухом коштів від операційної діяльності (залежна змінна в першому випадку) та чистим рухом грошових коштів за звітний період (залежна змінна у другому випадку) обрано метод кореляційно-регресійного аналізу. При цьому, зв'язок може бути прямим (коли збільшення (зменшення) незалежної змінної призводить до зростання (зниження) незалежної змінної) або обернений (зі збільшенням (зменшенням) незалежної змінної зростає (знижується) залежна змінна). Отриманий в результаті коефіцієнт кореляції може мати значення від -1 до 1 : якщо він знаходиться в діапазоні від 0 до 1 – зв'язок є прямим; від -1 до 0 – оберненим. Якщо коефіцієнт кореляції дорівнює 0 , то ніякого зв'язку між змінними не існує.

Статистичною базою стала фінансова звітність за 2013–2017 рр. по п'яти підприємствах текстильної промисловості: ПрАТ «Гоголівська стрічковка фабрика»; ПАТ «Луцьке виробничо-торгівельне швейне підприємство «Волинь»; ПрАТ «Виробничо-торгове об'єднання «Надзбруччя»; ПрАТ «Кременчуцька виробничо-торговельна фірма «Кремтекс»; ПрАТ «Гроно-Текс». За результатами проведених у MS Excel розрахунків, з використанням формули КОРРЕЛ, коефіцієнт кореляції між тривалістю фінансового циклу та чистим рухом коштів від операційної діяльності дорівнює – 0,2054. Зв'язок є доволі незначним. Таким чином, тривалість фінансового циклу лише на 20% визначає зміни обсягів грошових потоків від операційної діяльності. Однак напрям зв'язку є оберненим. Тобто, зі зростанням фінансового циклу спостерігається зниження грошового потоку і навпаки. При тривалому фінансовому циклі зазвичай строки погашення дебіторської заборгованості є завеликими, тому грошових надходжень від операційної діяльності бракує. Коли ж існує тенденція до скорочення фінансового циклу або його від'ємного значення, це означає, що підприємство більш своєчасно отримує гроші за реалізовану продукцію, але відстрочує оплату своїм постачальникам за сировину, товари, роботи, послуги.

Коефіцієнт кореляції між тривалістю фінансового циклу та чистим грошовим потоком за досліджуваний період також є незначним і дорівнює – 0,2093. Тобто, зв'язок, знову ж таки, є оберненим (чим тривалішим є фінансовий цикл, тим меншим є чистий грошовий потік підприємства). Очевидною є потреба розширення бази даних дослідження, а також врахування решти факторів, які обумовлюють зміни обсягів грошових надходжень та виплат за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Оптимізація тривалості фінансового циклу можлива за рахунок: скорочення періоду обороту запасів, скорочення (збільшення) тривалості обороту дебіторської (кредиторської) заборгованості. Рекомендації стосуються інвентаризації запасів; консолідації складів; чіткої специфікації матеріалів та комплектуючих; впровадження ресурсозберігаючих технологій; аналізу асортименту продукції; впровадження консигнації; виставляння рахунку дебіторам заздалегідь; зміни умов виплати комісійних працівникам, які займаються збутовою діяльністю; використання факторингу.

ІННОВАЦІЇ У ЛОГІСТИЦІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART OBJECTS TA SMART FINANCE У ЛАНЦЮГАХ ПОСТАВОК

Постановка проблеми. Ефективна транспортна логістика являє собою один із найважливіших факторів запоруки підвищення конкурентоспроможності підприємства і гарантує надійність та якість товарів і послуг, що це підприємство постачає.

При цьому пріоритетні напрямки розвитку транспортної логістики не є чітко обмеженими та являють собою набір із різноманітних важелів, що підприємство має у нагоді до використання. А вони, в свою чергу, безпосередньо залежать від інноваційного розвитку конкретного підприємства та індустрії в цілому.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. В ході аналізу теми дослідження було розглянуто ряд джерел, серед яких статті, тези та матеріали конференцій. Дослідження застосування електронних засобів з ціллю покращення системи транспортного постачання розглядалися в працях наступних вітчизняних та зарубіжних вчених: Кудирко О. В, Потапчук Г., Савельєв І. Є., Bauernhansl Thomas, Nompel Michael та інші.

Мета дослідження полягає у вивченні застосування технологій смарт-об'єктів та смарт-фінансів у системі логістичних транспортних поставок та управлінні ланцюгами поставок.

Викладення основного матеріалу. Систему поставоку за системи B2B у спрощеному вигляді можна представити як систему із трьох компонентів:

- постачальники;
- компанії, що займаються доставкою продукції
- Компанії-реципієнти

Компанії сьогодні вимушені обирати серед безлічі альтернатив, а вузькі вікна на отримання відповідей для визначення найкращого можливого рішення вимагають застосування ІТ-систем. А теперішні ІТ-системи не підходять для роботи з цим завданням у реальному часі: класичні системи ERP (Enterprise Resource Planning) та PPS/PPC (Production Planning and Control) так само як і програмне забезпечення для логістики перевезень (TMS), складської логістики (WMS), а також програмне забезпечення систем розширеного планування APS

(Advanced Planning and Scheduling), що були розроблені за кордоном ще у середині 90-х років, покладаються на централізовану систему зберігання даних компанії та розглядають планування рішень, враховуючи лише перспективу однієї компанії. Ці обмежує ефективність та якість прийнятих рішень, оскільки компанії зберігають інформацію лише своєї частки ланцюга поставок. А планування виконання замовлень та порядку взаємодії з іншими учасниками ланцюга поставок хоча і є надзвичайно важливими для прийняття якісних рішень, там не менш часто не є доступними для усіх учасників цього ланцюга.

Тож для вирішення цієї проблеми слід використовувати децентралізовані системи. Одним із аспектів якої є використання так званих смарт-об'єктів, використання яких у логістичних системах наразі вивчаються та частково імплементуються Товариством сприяння прикладним дослідженням імені Фраунгофера (Fraunhofer-Gesellschaft).

Так, за цієї системи компанії, що виробляють матеріали для компаній-реципієнтів координують своє виробниче планування відповідно частки кожного реципієнта та його виробничими потужностями. Реципієнти, що виробляють вже готову продукцію, орієнтуються на здатності компаній-перевізників до транспортування матеріалів за часом та у просторі. І хоча за системи використання смарт-об'єктів інформація про переміщення вантажу є відкритою, через що між компаніями можуть виникати конфлікти інтересів, це вирішується за допомогою заключення відповідних контрактів.

Іншим рішенням проблем централізації прийняття управлінських рішень у реальному часі є використання смарт-контрактів (smart contracting service). Так, у закордонних статтях рекомендують засновувати цей компонент на хмарних технологіях (cloud-based) зберігання, що з'єднує декілька зацікавлених сторін (стейкхолдерів) за допомогою смарт-контрактів. Ця послуга закриває розрив між фінансовими та матеріальними потоками у ланцюжку поставок. Хмарні технології також забезпечують інформаційну безпеку, захищеність від шахрайства та служать основою для використання смарт-платежів (автоматизовані та незалежні від рахунків (invoice-independent) операції) між смарт-об'єктами та смарт-фінансовими службами (smart finance services), що засновані на смарт-контрактах. Сервіс базується на технології блокчейну (Blockchain), оскільки ця технологія являє собою надійний спосіб зберігання та передачі даних за контрактами. Приватна блокчейн-система гарантує спільний та надійний доступ до записів усіх операцій, до яких має доступ кожен зі стейкхолдерів, але при цьому ніхто з них не може контролювати, або змінювати дані у майбутньому, тобто вони є записаними, незмінними та збережені необоротно.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Процеси логістичних перевезень часто схильні до розладів різного роду внаслідок їх високого розподіленого характеру.

Важливим також є і здатність до імплементації здобутих знань та освіта відповідних спеціалістів. Вирішення проблеми у складному динамічному середовищі, як то ланцюги поставок, може бути складним завданням і часто вимагає значних зусиль та всебічної інформаційної бази. Використання поданих технологій дозволяє поєднувати в собі централізовану систему прийняття рішень із децентралізованим управлінням, що дає змогу автоматичного моделювання оцінювання сценаріїв планування. Також було запропоновано можливий метод подолання розриву між фінансовими та матеріальними потоками за допомогою смат-контрактів на основі блокчейн-технології. У наступних наукових роботах слід розглянути конкретні сфери B2B діяльності, де така методика буде найбільш здатна до застосування, а також розширення на сектор B2C.

УДК 336.143.232](477)(043.2)

Лушко С. М.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КАЗНАЧЕЙСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ТА СУЧАСНА ПРАКТИКА

Казначейські зобов'язання є інструментом боргового фінансування дефіциту бюджету. Через такий механізм держава залучає заощадження населення для фінансування потреб суспільства та соціально-економічного розвитку країни.

В статті 11 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» зазначається, що казначейські зобов'язання є державним цінним папером, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України.

Номінальна вартість казначейських зобов'язань України може бути визначена у національній або іноземній валюті. Емісію казначейських зобов'язань здійснює Міністерство фінансів за дорученням Кабінету Міністрів України. Агентом з розміщення та обслуговування є АТ «Ощадбанк».

Досвід незалежної України щодо практики використання казначейських зобов'язань як інструменту залучення заощаджень населення для покриття дефіциту державного бюджету можна розділити на чотири етапи.

Перший етап (2002 р) – розробка нормативно-правової бази та перша емісія казначейських зобов'язань.	10.01.2002 року було прийнято Постанову КМУ «Про випуск казначейських зобов'язань» №15. Наступним кроком передбачалася емісія восьми серій казначейських зобов'язань по 500 млн грн. на загальну суму 400 млн грн. Валюта зобов'язань – гривня, номінал – 50 грн, термін обігу – 2 роки. Казначейські зобов'язання мали 8 купонів з доходом 2 грн щокварталу. Передбачалося, що кожна наступна серія буде випускатися після реалізації попередньої. Однак, через низький попит казначейські зобов'язання були випущені лише за трьома серіями А, В, С.
Другий етап (2009 рік) – наступна спроба емісії та реалізації казначейських зобов'язань.	Міністерство фінансів оголосило про наступний випуск казначейських зобов'язань на пред'явника. Передбачалося здійснити декілька серій випуску по 200 млн грн кожна. Валюта зобов'язань – гривня, номінал – 500 грн, термін обігу – 1 рік. В результаті низького попиту зобов'язань було реалізовано зобов'язань з серії А на 1,4 млн грн, а емісія наступних серій вже не здійснювалася.
Третій етап (2012 рік) – спроба підвищити попит шляхом емісії в іноземній валюті	5.09.2012 було прийнято Постанову КМУ «Про випуск казначейських зобов'язань» № 836. Було розпочато розміщення казначейських зобов'язань на пред'явника в документарній формі загальним обсягом 200 млн. доларів США. Валюта зобов'язань – долар США, номінал – 500 дол США, термін обігу – 2 роки. Сплата купонного доходу здійснювалася кожні 6 місяців у розмірі 23 дол США, що становить 9,2% річних. Був здійснений випуск двох серій (А, В) обсягом 100 млн. дол. США за кожною.
Четвертий етап (2014 рік) – розміщення військових облігацій	У травні 2014 року Міністерство фінансів розпочало розміщення казначейських зобов'язань «Військові» серії В на пред'явника в документарній формі із загальним обсягом 100 млн. грн. Валюта зобов'язань – гривня, номінал – 1000 грн, термін обігу – 2 роки. Сплата купонів – кожні 6 місяців у розмірі 35 грн, що становить 7% річних. Акцент робився не на високій дохідності, а на почутті патріотизму у населення.

На основі аналізу даних етапів можна зробити висновок, що фінансування дефіциту бюджету за рахунок випуску казначейських зобов'язань є не популярним методом. Так, відповідно до аналітичних матеріалів Міністерства фінансів щодо державного боргу, їх частка у заборгованості держави завжди була найменшою та становила у 2009 році – 0,001 %, 2012 році – 0,2 %, 2013 році – 0,3 %, 2014 році – 0,01 %, 2015 році – 0,01 %.

Бойко С.В. серед основних причин виділяє такі: 1) низьку фінансову грамотність населення та незнання переваг та недоліків даного фінансового інструменту; 2) недовіра населення до держави (негативний досвід Радянського Союзу); 3) реалізацію казначейських зобов'язань виключно через систему відділень АТ «Ощадбанк», а не інших великих комерційних банків; 4) неможливість дострокового погашення; 5) висока номінальна вартість та рівень дохідності нижче середньо ринкового. Також до даних недоліків варто додати низьку рекламну кампанію, оскільки дохід отриманий від державних цінних паперів не оподатковується, а виплати здійснюються за рахунок коштів державного бюджету.

Отже, можна зробити висновок, що емісія казначейських зобов'язань є непопулярним методом фінансування дефіциту бюджету в Україні через низький попит серед населення. Тому державі слід зосередити увагу на методах удосконалення механізму реалізації даного інструменту (наприклад через АТ «ПриватБанк» та інших банків) та удосконаленні рекламної кампанії для підвищення популярності та висвітленні переваг казначейських зобов'язань у порівнянні з банківськими депозитами.

УДК 339

Мельничук Л. С.,

канд. екон. наук, доцент б. в. з.,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,

Дранус В. В.,

канд. екон. наук, асистент кафедри,

ПДАТУ, Кам'янець-Подільський, Україна

СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНОГО НЕЙРОМАРКЕТИНГУ

Сфери застосування нейромаркетинга поширюються на багато напрямків класичного маркетингу. Використання потенціалу нейромаркетинга можливо в наступних сферах маркетингової діяльності:

1. Нейромаркетингові дослідження. Щорічно проводяться сотні тисяч фокус-груп. Проте, фокус-групи і опитування відображають неточну оцінку подій. Респондент повідомляє сформульовану відповідь, де первинні емоції і неусвідомлені мотиви проходять через втрачаються. Дані форми дослідження дозволяють визначити факти, але в меншій мірі дозволяють виявити причину того чи іншого рішення. Нейромаркетингові дослідження – це новий напрямок маркетингових дослід-

джень, предметом якого є вивчення неусвідомлених сенсорних, когнітивних і емоційних реакцій людини на певні стимули з метою оптимізації маркетингової стратегії і мінімізації ризиків компанії. Під час дослідження фіксуються фізіологічні реакції респондента на різні стимули (зразки реклами, упаковки, продуктів, логотипи) – такі, як зміна активності різних ділянок головного мозку, частота пульсу і дихання, вологість шкіри, рухи зіниць і т.п. Технології нейромаркетинга дозволяють здійснювати збір та обробку нового виду даних. При достатньому обсязі накопичених даних формується основа для побудови інструментів маркетингових комунікацій, створення нових продуктів та інших напрямків маркетингової діяльності компанії. За допомогою нейромаркетингових досліджень можна отримати достовірні відповіді про те, які емоції відчують споживачі при контакті з досліджуваним матеріалом, а також однозначно визначати їх переваги серед поданих ним для вибору варіантів. Результати даних нейромаркетингових досліджень дозволяють сформувати моделі споживчої поведінки в момент покупки.

2. Брендинг. При побудові бренду необхідно сконструювати нейромаркетинговий комплекс, який передбачає дослідження на кожному з етапів: рекламне повідомлення – точка продажів – післяпродажне обслуговування. Створення атрибутів бренду за допомогою нейромаркетинга передбачає використання знань про сприйняття, які були отримані в результаті первинного дослідження, за підсумками якого прогнозується можливість застосування сенсорного брендингу, тактильного брендингу, аудіобрендингу, аромабрендингу і оцінюється потенційна ефективність даних інструментів.

При найменуванні продукту виникає ризик негативних асоціацій. Щоб вирішити цю проблему, нейромаркетинг передбачає виявлення в продукті базисного компонента, ототожнюється у свідомості споживача з позитивними емоціями.

При створенні упаковки необхідно задіяти органи чуття потенційних споживачів і застосувати інтерактивні методи залучення. Мультисенсорна упаковка – інструмент, що дозволяє впливати на органи почуттів потенційного споживача: зір, слух, нюх і дотик. Мультисенсорна упаковка ілюструє роботу принципів нейромаркетинга і є унікальним прикладним об'єктом їх реалізації. В основі винаходу мультисенсорної упаковки лежить ідея формування у потенційного покупця емоційної мотивації шляхом максимально ефективного задіяння всіх можливих каналів сприйняття і аналізу інформації – аудіального, візуального, кінестетичного (дотик і нюх).

3. Маркетингові комунікації та просування. Інструменти нейромаркетинга обробляють реакцію респондентів на епізоди сайту, тим самим

дозволяючи змінювати відеоряд на етапі монтажу. Якісними показниками служать верхні межі емоційного стану споживача протягом усього рекламного матеріалу. За результатами дослідження можна спрогнозувати рівень запам'ятовування рекламного ролика. Тактильні відчуття і набір асоціацій, пов'язаних з вибором кольорів, дозволяють компаніям створити матеріали, здатні підвищити рівень позитивних емоцій і вивести потенційного споживача на необхідний рівень лояльності.

4. Аналіз поведінки споживачів. При вивченні ключових параметрів поведінки респондентів виявляються особливості сприйняття. Дані результати дозволяють сформувати інформацію про споживчий інтерфейс (накопичений поведінковий досвід) і спрогнозувати тренди поведінки. Також нейромаркетингове дослідження дозволяє моделювати сценарії (набір поведінкових моделей), що поліпшують зовнішню комунікацію зі споживачами. Велику увагу доцільно приділити індивідуалізації послуг, що дозволить сформувати поліпшений клієнтський досвід шляхом надання продуктової пропозиції, найбільш актуальної для кожного клієнта. За допомогою об'єднання даних про минулий досвід клієнтів і поточних операцій, а також соціального контенту, компанії мають можливість запропонувати індивідуалізований досвід. Емоціоналізація клієнтського досвіду дозволяє створити особливий зв'язок зі споживачами, подолавши парадигму стосунків «покупка-продаж» і стати частиною ідентичності клієнта. Оскільки організації починають об'єднувати клієнтський досвід, необхідно також прагнути диференціювати цей досвід, створюючи взаємодії, що запам'ятовуються.

Отже, нейромаркетинг можна розділити на дві групи. Передпродажний нейромаркетинг, який включає дослідження фокус-груп, що спрямовані на визначення реакції потенційного споживача. Продажний нейромаркетинг передбачає сенсорний підхід, який впливає на споживача через зір (колір і форма), нюх і звук. Матеріальні компоненти торгового сервісу включають в себе фізичний комфорт (температура, музика, запах і ін.), освітлення залу і дизайн, рівень професійного етикету і етики, чистоту приміщень, наявність реклами на місці продажу, методи продажу. Для повного фізіологічного комфорту споживача враховують такі деталі, як температура повітря і вентиляція. Саме нейромаркетингові технології в області роздрібних продажів дають можливість підвищити як обсяг товарів, що продаються, так і час, який споживач витрачає на відвідування магазину.

В цілому, ефективність нейромаркетинга досить висока, його використання дозволяє зробити висновок про те, з якою ймовірністю респондент прийме рішення про покупку. Даний висновок ґрунтується на добре вивчених активаціях/деактивації і взаємодіях цілого набору зон мозку, представлених в нейромаркетингових дослідженнях. Такого ро-

ду глибокий психологічний підхід до управління споживчою поведінкою не тільки допомагає активному просуванню і реалізації товарів і послуг, але і часто є показником справжніх потреб покупців.

УДК 334.758

Міцкевич Н. В.,
*канд. екон. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Український ринок злиття та поглинання можна віднести до молодих ринків, що знаходяться на стадії розвитку. Про незрілість вітчизняного ринку свідчить невелика частка участі компанії в світовому розрізі.

Всесвітній банк щорічно публікує рейтинг простоти ведення бізнесу, в якому Україна посіла 80 місце в 2017 році. В рейтингах інвестиційної привабливості враховуються такі показники як ВВП, проведення реформ в країні та ін. Іноземні інвестори виділили три основні причини небажання інвестувати в українську економіку: проблема захисту прав власності, дозвіл на тимчасове перебування в країні та бюрократизм процедури отримання дозволу на роботу. Останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості та вартості укладених угод. Різке скорочення ділової активності відбулося в 2014 році, вартість угод скоротилася на 32 %, що у вартісному вираженні становить 1,2 млрд дол.

Найбільш привабливими сферами для злиття та поглинання в Україні є: аграрна, енергетична, металургійна та ІТ.

Однією з провідних галузей української економіки є аграрна. Це підтверджує той факт, що половина з найбільших угод 2017 року стосується аграрного сектору. Він має значний потенціал виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку.

Основними експортерами зернових та олійних культур є ТОВ СП «НІБУЛОН», ПАТ «ГП ЗКУ», ТОВ «Кернел Трейд», Луї Дрейфус, ПП «Гленкор Грейн» та ін. Лідером серед експортерів пшениці в 2014–2015 маркетинговому році (далі – МР) стала компанія ТОВ СП «НІБУЛОН» (10,5 %), кукурудзи – ПАТ «ДПЗКУ» (8,4 %), ячменю – ПАТ «ДПЗКУ» (17,3 %). Аграрний сектор є найбільш перспективним,

впродовж 2017 року загальна вартість М&А-угод агросектору зросла на 312 % в порівнянні з 2016 р. та складає 452,5 млн. дол. Частка за вартістю укладених угод зросла з 15% до 41 %, а кількістю – з 9 % до 18 %.

Аналіз процесу злиття та поглинання за 2017 рік, показав, що найбільш масштабною угодою вітчизняного ринку стала купівля 100% частки Українських Аграрних Інвестицій компанією Kernel Holding SA за 155 млн. дол. Внаслідок угоди земельний банк агрохолдингу збільшився на 190 тис. га орендованих земель та потужностей зерносховищ ємністю 200 тис. тон.

Наразі аграрний сектор є найбільш перспективним, впродовж 2017 року загальна вартість М&А-угод агросектору зросла на 312 % в порівнянні з 2016 р. та складає 452,5 млн. дол. Частка за вартістю укладених угод зросла з 15 % до 41%, а кількістю – з 9% до 18 %.

Слід зазначити, що на українському ринку М&А спостерігається тенденція до зростання кількості та вартості укладених угод. Вплив прямих іноземних інвестицій на динаміку угод складає 37,87%; частка інших факторів – 62,13%. Половина з найбільших угод 2017 року припадає на аграрний сектор. Динаміка угод аграрної галузі має тенденцію до стрімкого зростання. Сучасні вітчизняні агрохолдинги з'явилися в результаті поєднання стратегії горизонтальних та вертикальних типів М&А. За 2017 рік загальна вартість угод агросектору зросла на 312 % до 2016 року та складає 452,5 млн дол.

Процеси злиття та поглинання можуть суттєво змінити рівень конкуренції в галузі.

УДК 336.662

Нетудихата К. Л.,

*канд. екон. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ

Сьогодні інновації стали ключовим фактором економічного успіху країни та необхідною умовою для їх сталого розвитку. В умовах складного та конкурентного світового ринку компанії повинні впроваджувати інновації та розвивати комерційні життєздатні продукти та послуги швидше, ніж будь-коли. Зіткнувшись із зростанням витрат на дослідження і розробки (ДіР), вони більше не можуть вижити лише за рахунок власних сил у цій сфері. Для вирішення вказаних проблем компанії застосовують нові підходи до розробки інноваційних стратегій та процесів, що засновані на концепції «відкритих інновацій».

Вперше в науковий обіг поняття «відкриті інновації» ввів Генрі Чесбро у 2003 р. У своїй новаторській праці «Відкриті інновації: новий імператив для створення прибуткових технологій» він розглядає їх як парадигму, відповідно до якої фірми можуть та повинні використовувати разом із внутрішніми ідеями зовнішні, а також застосовувати «внутрішні» та «зовнішні» способи виходу на ринок зі своїми більш досконалими технологіями. У наступній роботі «Відкриті інновації: нова парадигма для розуміння промислових інновацій» науковець розглядає їх як цілеспрямоване використання вхідних та вихідних потоків знання для прискорення внутрішньої інновації та розширення ринку зовнішнього використання інновації. В останній роботі «Пояснюючи відкриті інновації: уточнення появи парадигми для розуміння інновацій» Г. Чесбро разом з М. Богерсом розкривають відкриті інновації як «... дистрибутивний (distributed) інноваційний процес, в його основі знаходяться цілеспрямовано керовані потоки знань, які рухаються через організаційні кордони, завдяки застосуванню фінансових та нефінансових механізмів відповідно до обраної організацією бізнес-моделі». Ці визначення виділяють наступні основні моменти, що стосуються відкритих інновацій. По-перше, такі інновації передбачають відкриття інноваційного процесу, щоб полегшити вхідні та вихідні потоки знань. По-друге, передбачається не тільки розвиток технічного прогресу як такого, а й застосування його результатів в інтересах фірми. По-третє, в питанні використання ідей, рівна увага зосереджується як на внутрішніх, так і на зовнішніх способах виведення на ринок нових та досконалих технологій. У своїх працях Г. Чесбро розглядає відкриті інновації як парадигму, модель, концепцію, а також як реальний процес, який протікає в часі та в просторі. Більшість вітчизняних та іноземних науковців, що досліджують відкриті інновації, відштовхуються саме від поглядів Г. Чесбро.

Відкриті інновації ґрунтуються на визнанні того, що фірми можуть використовувати знання з різних джерел для підвищення інноваційної активності та, таким чином, забезпечують додаткову цінність для клієнтів. Іншими словами, спираючись на відкриту інноваційну модель, компанія не прагне генерувати найкращі ідеї повністю самостійно. Швидше за все, вона прагне використовувати внутрішні та зовнішні ідеї оптимальним чином, щоб бути більш ефективною в управлінні витратами та ризиками, прискорити розвиток технологій. Джерелами знань, як правило, виступають постачальники, науково-дослідні центри, університети, клієнти, конкуренти, компанії з додатковими пропозиціями знань. Крім того, на основі нових підходів, таких як краудсорсинг (наприклад, за допомогою інноваційних викликів), компанія може взаємодіяти з широким колом новаторів, де б вони не знаходилися.

Вчені Гассманн О. та Енкель Е. виділяють три форми відкритого інноваційного процесу: 1) інноваційний процес спрямований ззовні всередину компанії: використання зовнішніх знань споживачів, постачальників, університетів, дослідницьких організацій, придбання інших компаній, акцій, ліцензій; 2) інноваційний процес спрямований зсередини фірми зовні: виведення на ринок своїх ідей, продаж (видача ліцензій на використання) інтелектуальної власності; 3) комбінований, процес, коли поєднуються потоки знання та інновацій ззовні і зсередини (наприклад, створення спільних підприємств, формування альянсів). Компанії можуть прийняти відкриті інновації в оборонних цілях, тобто для управління витратами та зниження ризиків, пов'язаних з розвитком продукту. Найчастіше за все, вони співпрацюють з наступальних причин, тобто, щоб активно використовувати інновації та знання з метою поліпшення своїх пропозицій та залишатися попереду конкурентів.

Ключовою особливістю відкритої інноваційної моделі є її гнучкість. Існують різні форми, які компанії можуть використовувати для реалізації цієї інноваційної моделі, в тому числі двостороннього співробітництва, мереж, інноваційних екосистем, в яких учасники зберігають свої знання та співпрацюють в неофіційному порядку. Відкриті інновації також пропонують різні способи, в яких ідеї можуть бути розроблені і виведені на ринок, наприклад, ліцензування, спільні угоди на ДіР, корпоративний венчурний капітал, спільні підприємства і неорганічне зростання за рахунок придбання. Ці канали, як правило, залежать від чітких, передбачуваних механізмів передачі прав власності. Інші види діяльності включають в себе інкубацію, а також спін-оффи або спін-іни та краудсорсинг.

Основними мотивами для об'єднань зусиль між компаніями є створення нових можливостей для бізнесу, розділення ризиків, об'єднання додаткових ресурсів та реалізація синергії. Компанії визнають відкриті інновації як стратегічний інструмент, який дозволяє використовувати нові зростаючі можливості при більш низькому ризику. Відкриті технологічні джерела надають можливість компаніям забезпечити високу гнучкість та оперативність без обов'язкового понесення величезних витрат.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ТА БЮДЖЕТУВАННЯ В ДЕРЖАВНИХ ВНЗ

Облікова політика є обов'язковим елементом організації обліку в бюджетній установі. Основні принципи оформлюються наказом і повинні включати: порядок організації обліку (суб'єкт здійснення обліку, його обов'язки та відповідальність, право підпису бухгалтерських документів, структуру підрозділу бухгалтерії), встановлення критеріїв суттєвості (до окремих господарських операцій та об'єктів обліку; до статей фінансової звітності), встановлення технології обліку (графік документообігу та перелік основних документів, порядок проведення інвентаризації із затвердження комісії, термінами та періодичністю заходів, процедура оцінки активів та зобов'язань із складом комісії та залученням фахівців, форми управлінського обліку та звітності, робочий план рахунків організації, форма обліку та обов'язкові реквізити первинних документів, особливості ведення обліку відокремленими підрозділами), встановлення методики обліку окремих об'єктів (основних засобів, нематеріальних активів, запасів, грошових коштів, власного капіталу, дебіторської заборгованості, доходів, видатків, розрахунків та зобов'язань з оренди, оплати праці, зі стипендіатами, за податками та платежами тощо)

Одночасно із визначенням форми обліку потрібно визначити програмний продукт, за яким здійснюється автоматизація обліку господарських операцій (а, можливо, і загальне управління установою).

Встановлення критеріїв суттєвості для бюджетних установ більше необхідно для здійснення процесів внутрішнього контролю. Хоча постійна перевірка правильності витрачання бюджетних коштів покладена на відповідні органи державного фінансового контролю і здійснюється ними. Однак, при впровадженні окремих ринкових елементів для бюджетних установ в площині управління коштами спеціального фонду, виникає необхідність отримання своєчасної, достовірної та суттєвої інформації щодо окремих операцій, результатів діяльності чи стану всієї установи для прийняття зважених рішень. Тому визначення рівнів суттєвості для статей звітності та окремих операцій є необхідним.

Виділення в структурі установи центрів фінансової відповідальності напряму пов'язано із процесами бюджетування, які включають: розробку фінансової структури (аналіз існуючої структури та її удоскона-

лення, вибір центрів відповідальності та розподіл повноважень), затвердження форм бюджетів (вибір та розподіл статей бюджету, розподіл відповідальності за планування та виконання бюджетів), редагування облікової політики установи (основні принципи, положення щодо реалізації платних послуг, визначення собівартості, нормування витрат), регламент планування (процес та формат планування, редагування планів), регламент бюджетування для кожного з виділених центрів відповідальності (структура кожного центру, регламент планування, структура бюджету та відповідальність за виконання).

В такому внутрішньому нормативному документі про центри фінансової відповідальності (далі – Положення) повинні знайти відображенні твердження щодо:

- порядку виділення в структурі установи центрів фінансової відповідальності;
- розподіл та делегування повноважень в питанням розпорядження часткою доходів спеціального фонду керівниками таких підрозділів;
- відповідальність, мотивація та підпорядкування керівників підрозділів перед керівництвом всієї установи;
- зміст та технологія складання бюджетів;
- порядок та форми подання звітності центрами відповідальності;
- форми та процедури контролю за виконання бюджетів підрозділами з боку керівництва установою та внутрішній самостійний контроль;
- порядок розрахунку частки коштів, які будуть в розпорядженні підрозділу.

Для не бюджетних організацій впровадження системи бюджетування окрім іншого дає можливість оптимізувати організаційну структуру (позбутися неприбуткових підрозділів, визначити основних донорів ресурсів тощо), однак для бюджетної установи такий підхід не можливий, оскільки питання існування окремих підрозділів гарантується державою, а не ринковою складовою. Тим не менш в процесі виділення центрів фінансової відповідальності в бюджетній установі стає можливим проаналізувати існуючу структуру і, по можливості, змінити її на більш прибуткову, не відхиляючи соціальної складової.

Відповідальність за недовиконання запланованих в бюджеті показників також повинна знайти відображення в Положенні. Однак в даному випадку недоцільно вводити певні штрафні санкції (або порядок відшкодування збитків) до керівника або працівників підрозділів, оскільки недоотримання доходів напряду відбивається на обсягах їх самофінансування і в подальшому призводить до послаблення підрозділу. А перевиконання за видатками має не допускати контролюючий орган

по установі в цілому. Можливо створення додаткової мотивації у разі перевиконання статей надходжень. А саме, надати можливість відсоток перевиконання витратити на преміювання або інші заохочення.

Порядок розрахунку відсотку відшкодування накладних витрат по установі в цілому повинен бути додатково затверджений і здійснюватися на початок навчального року з необхідним корегуванням. Розрахунок повинен здійснюватися для кожного підрозділу щороку в абсолютному або відносному значенні. Затвердити для всіх підрозділів у відсотковому співвідношенні даний показник неможливо через різний рівень забезпеченості фінансовими ресурсами підрозділів та можливість зміни протягом року. Можливий розрахунок в абсолютних вимірюваннях, які потім можна перевести у відсотки. З точки зору облікового забезпечення додатково виділяємо субрахунки для обліку розрахунків по таким платежам та відповідних видатків підрозділів, які можуть їх здійснювати.

Зміст та технологія складання бюджетів повинні бути прописані в Положенні. Типові форми бюджетів для кожного типу центру відповідальності повинні додаватися. Порядок узгодження планових показників, готових бюджетів та звітів про їх виконання також повинні висвітлюватися.

Контроль за виконанням бюджетів та використанням коштів спеціального фонду повинно бути покладено на бухгалтерську службу або на спеціально створений наглядовий орган. Для подібних цілей на рівні установи повинен створюватися Бюджетний комітет, який буде відповідати за розгляд та затвердження бюджетів по всім центрам та установі в цілому, а також контролювати стан виконання бюджетів і визначати пріоритетні напрямки фінансування в рамках установи.

Звітність про виконання бюджетів повинна подаватися кожним центром в чітко встановлений строк. Форми звітів та строки подання повинні бути розроблені заздалегідь. Звітувати про процес виконання бюджетів підрозділи мають не лише на кінець планового періоду, а й по кварталах для підвищення керованості установою в цілому. При запровадженні інформаційних технологій процедури проміжного звітування значно полегшуються. Окремо можуть вимагатися звіти про здійснення поточних видатків та капітальних видатків, а також за різними видами надходжень та витрат.

Семенчук І. М.,
*канд. екон. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МЕНЕДЖМЕНТ РИНКУ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАВЕРШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

З прийняттям Постанови Верховної Ради України від 18.12.1990 № 563-ХІІ «Про земельну реформу» остання була спрямована на формування ринкових земельних відносин, з пріоритетним наданням земельних ділянок у приватну власність для створення умов щодо формування рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі та багатокладною економікою. Саме з цього часу розпочав свій розвиток ринок землі, але й досі не досягнуто позитивного результату. Дослідження причин цього, свідчать, що ринок землі з перших років формування став «політичним заручником» і таким ще залишається. Цей фактор має істотний вплив завдяки поглибленням соціального розшарування між групами суспільства, що призводить до виникнення нової перепони – кризи правової свідомості, яка трансформується в правовий нігілізм у сфері регулювання земельних відносин, що проявляється в порушенні вимог чинного законодавства фізичними та юридичними особами.

Ключовою проблемою в прискоренні розвитку ринку землі є той факт, що нині склалась ситуація, де з одного боку, попит на покупку землі є високим, а з другого – пропозиція не знаходить споживача. Причиною цього є низька купівельна спроможність населення. Іншими словами, бажання людей несумісні з їх фінансовими можливостями. Ці та інші факти уповільнюють формування ринку землі, який незважаючи на все повільно продовжує свій розвиток. Так, багато громадян з 1993 року отримали земельні ділянки у приватну власність для будівництва або вирощування сільськогосподарської продукції. Отже, почав формуватись первинний земельний ринок, що складався з земельних ділянок під садибами, садівничими кооперативами, гаражами, особистими підсобними господарствами тощо.

Низкою Указів Президента України була створена можливість формування земельного ринку за рахунок земельних ділянок несільськогосподарського призначення для здійснення підприємницької діяльності, передачі земельних ділянок у власність юридичним особам внаслідок їх продажу, в тому числі на аукціонах.

Не менш вагомим фактом є те, що багато членів колективних сільськогосподарських підприємств обміняли свої земельні паї, що пере-

бувають у землях колективної власності, на власні земельні ділянки, підтверджені Державними актами на право приватної власності на землю, але ці землі наразі практично не беруть участі на ринку землі.

В Україні розпочала своє формування інфраструктура ринку землі, наприклад – земельні (іпотечні) банки. Свідченням цього є Постанова КМУ від 02.07.2018 р. № 609 «Про створення Державного земельного банку». Державний земельний банк України - це спеціалізована державна фінансова установа, основним завданням якої є кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу землі та іншого майна. Отже, в Україні всі операції із землею регулюватиме Державний земельний банк. Статутний капітал банку становить 120 млн грн за рахунок коштів держбюджету 2018 року, згідно з постановою Кабміну № 609. Для запуску банку буде спеціально випущено 120 млн штук акцій номіналом 1 гривня. До функцій банку належатиме управління землями державного значення, зокрема процедури приватизації, купівлі-продажу, обмін і здача їх в оренду. Додамо, що створення державного земельного банку дозволить подолати негативні економічні та соціальні наслідки такої парцеляції, практично вирішити завдання з консолідації цих земель у єдині інвестиційно-привабливі та агротехнологічно ефективні масиви.

Отже, є всі підстави стверджувати, що ринок землі поступово нарощує свої оберти, незважаючи на те, що населення країни не було підготовлено до реалізації земельної політики в даному напрямі. Разом з тим, для підвищення його ефективності пропонуємо розробити стратегію розвитку ринку землі. При цьому, доцільно використати ефективний інструмент – менеджмент ринку землі, який на засадах функції маркетингу: вивчить попит і пропозицію на землю, вивчить механізм цінової оцінки землі, з'ясує пропозицію та попит на земельні ділянки; визначить сегменти ринку землі за призначенням і інше, що дозволить сформулювати теоретико - методологічні засади тактики розвитку ринку землі по всім напрямам :

- правове поле ринку землі;
- кадрове забезпечення інфраструктури ринку землі;
- ліцензування суб'єктів інфраструктури ринку землі;
- фінансування ринкових операцій із землею (банки, кредитні установи, інвестиційні проекти тощо);
- оподаткування ринкових операцій із землею;
- державне регулювання операцій із землею (експертиза, контроль тощо);
- оцінка землі;
- операції товариств із регулювання обороту земель;
- реєстрація операцій із землею.

Менеджмент ринку землі забезпечує організацію процесу земельного ринку, при цьому особливу увагу приділяючи управлінню групами ризиків: *систематичними* – загальна земельна політика, загальна економічна ситуація, зміни в системі земельного законодавства і ін. та *несистематичними* ризиками – некваліфіковане управління, надзвичайні ситуації, юридична некомпетентність тощо.

Звідси, сучасний стан розвитку ринку землі в Україні ще не повністю відповідає вимогам часу. Необхідно реформувати його нормативно-правове забезпечення, яке б визначило інституційне завершення земельної реформи в напрямі земельного ринку, але разом з тим необхідно розвивати менеджмент ринку землі, який би пояснив природу ринку, встановив причинно-наслідкові зв'язки в цій сфері, виявив фактори та умови ефективності ринку тощо.

УДК 336.764.25

Філімонова О. Б.,

канд. екон. наук, доцент б. в. з.,

Полстаєв О. О.,

канд. екон. наук, доцент б. в. з.,

Крутських Л. А.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ КОЛИВАНЬ ВАЛЮТНОГО КУРСУ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ- ЕКСПОРТЕРІВ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ

Аграрний сектор України підвищує свою значимість для економіки країни в контексті стрімкого зростання обсягів виробництва та експорту. У той же час, експорт сільгосппродукції безпосередньо впливає на надходження валютної виручки окремих компаній та поповнення міжнародних ліквідних резервів країни. Однак, валютний курс в Україні не є фіксованим. Усе це зумовлює актуальність дослідження впливу коливань валютного курсу на фінансові результати підприємств-експортерів сільгосппродукції.

Коливання валютного курсу впливають на співвідношення експортних та імпорتنих цін, що, в результаті, впливає на отримуваний прибу-

ток. Різкі коливання валютного курсу посилюють нестабільність міжнародних економічних, зокрема валютно-кредитних та фінансових, відносин, викликають негативні соціально-економічні наслідки, втрати одних та виграти інших країн.

В Україні експортери мають змогу отримувати експортну премію при продажу за кордон і обміні іноземної валюти на національну, або можуть продавати зерно за кордон за цінами нижчими за середньосвітові. Проте зниження курсу національної валюти впливає на подорожчання імпорту і на внутрішні закупівлі, а отже на ціни обладнання у національній валюті, закупівлю зерна у менших підприємств, тобто на собівартість. Як результат – скорочення ввезення товарів та споживання або розвиток національного виробництва товарів замість імпортих. Зниження валютного курсу скорочує реальну заборгованість у національній валюті та збільшує тягар зовнішніх боргів, виражених в іноземній валюті.

Моделювання впливу коливань валютного курсу на фінансові результати підприємств-експортерів сільгосппродукції проведено на основі даних ТОВ СП НІБУЛОН, що не є одним з провідних виробників і експортерів зернових і технічних культур України.

Таблиця 1

Фінансові результати ТОВ СП «НІБУЛОН» 2010–2016 рр.

<i>Показник</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
Експорт, млн тон	2,7	2,97	3,62	3,28	4,25	4,660	4,8
Чистий дохід, тис. грн	5488305	4637924	7216868	8096362	9261523	11781882	15300000
Чистий прибуток, тис. грн	19728	63319	12967	90137	-1949560	-2006202	132593

Джерело: Розраховано автором на даних ТОВ СП «НІБУЛОН».

Під впливом різких валютних коливань підприємство зазнає значних збитків, що є характерним для усіх українських підприємств у 2014–2015 рр. Основною причиною є знецінення національної валюти у порівнянні з валютами інших країн. Наведені вище фінансові результати також варто співставити з макрофінансовими показниками інфляції та девальвації, зокрема індексом цін і курсом основних валют (табл. 2).

Таблиця 2

Макрофінансові показники інфляції та курсу валют

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
USD	7,9356	7,9676	7,991	7,993	11,8867	21,8447	25,5513
EUR	10,5329	11,0918	10,2706	10,6122	15,7159	24,2287	28,2919
Індекс цін	1,09	1,046	0,998	1,005	1,249	1,433	1,124

Джерело: складено автором за даними НБУ

Взаємозв'язок наведених показників фінансових результатів, інфляції та курсу валют відображено у табл. 3. Розглядаючи фактори впливу на курс гривні, спостерігаємо значне погіршення результатів за останні 3 роки. Середні валютні курси за 2014 є значно вищими за 2013, а у 2015, коли підприємства вичерпали власні резерви і експорт за кордон скоротився, знизилася й пропозиція іноземної валюти в країні, що викликало знецінення національної валюти майже вдвічі.

Таблиця 3

Кореляція фінансових результатів та можливих факторів впливу

	2010–2016	2010–2013	2013–2016
ЧП/Індекс цін	–0,897	–0,2903	–0,87617
ЧП/USD	–0,32853	0,401245	–0,00351
ЧП/EUR	–0,35717	0,574627	–0,03283

Джерело: Розраховано автором
на основі даних ТОВ СП «НІБУЛОН»

Розгляд факторів впливу на курс гривні показав значне погіршення результатів за останні 3 роки. Середні валютні курси за 2014 є значно вищими за 2013, а у 2015, коли підприємства вичерпали власні резерви і експорт за кордон скоротився, знизилася й пропозиція іноземної валюти в країні, що викликало знецінення національної валюти майже вдвічі.

Кореляція чистого прибутку і валютних показників засвідчує, що при знеціненні валюти значення чистого прибутку знижується. Тобто при зростанні курсу іноземної валюти до гривні спостерігаємо зворотний зв'язок. Також тенденція спостерігається і на внутрішньому ринку з внутрішнім інфляційним знеціненням.

Якщо розглядати досліджуваний період як два окремі відрізки до 2013 р. і після, спостерігаємо зростання залежності чистого прибутку

від інфляції національної валюти в країні. На противагу, вплив валютних коливань не є настільки суттєвим. У проміжок 2010–2013 рр спостерігаємо зростання показника паралельно з незначним зростанням курсу долару та євро. Проте у 2013–2014 рр. – різкий стрибок вартості іноземних валют і відповідну збитковість діяльності.

Валютні коливання, хоча й є досить впливовим фактором формування фінансових результатів, однак не є основним. Діяльність підприємства формується під впливом зростання експортного прибутку та імпорتنих втрат, змін індексу цін на внутрішньому ринку, тенденцій розвитку, та формування нових сфер діяльності. Проте валютними коливаннями може бути зумовлена наявність додаткових доходів.

Резервами зростання фінансових результатів також може бути: збільшення обсягу реалізації продукції; зменшення витрат на виробництво і реалізацію продукції; оптимізація переліку наявних у розпорядженні підприємства об'єктів нерухомого майна і виробничих потужностей; зміна структури кредитного портфелю підприємства, а саме зниження частки короткострокових кредитів та збільшення частки довгострокових кредитів; постійне зниження позареалізаційних збитків.

Теоретичні та управлінські аспекти економічного розвитку

Верланов Ю. Ю.,

*канд. екон. наук, проф. завідувач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

КОНФІГУРАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ НЕРІВНОМІРНОСТІ В УКРАЇНІ

Регіональна нерівномірність вже давно є предметом багатьох теоретичних та емпіричних досліджень, що здійснюються з позицій різних наукових концепцій, у тому числі економічних, соціальних, політичних та інституційних. Головним чином, зусилля вчених обертаються навколо питання про взаємозв'язок між регіональною нерівномірністю та економічним розвитком.

Вплив нерівномірності на економічний розвиток країни є неоднозначним: з одного боку, регіональна нерівномірність розглядається як фактор, що перешкоджає розвитку країни і тому викликає турботу політиків щодо забезпечення умов для регіональної конвергенції, з іншого, – нерівномірність представляється як наслідок динамічного розвитку регіональних економік і тому може виступати як стимул до пришвидшення мобільності ресурсів, що сприяє соціально-економічному зростанню країни.

Відомі також і «пояснювальні» моделі, які демонструють взаємобумовленість в часі нерівномірності та зростання: регіональна нерівність в межах однієї країни спочатку збільшується, коли економіка країни починає зростати, а потім – зменшується після досягнення певного рівня національного економічного розвитку.

Сила взаємовпливу та його характер значною мірою залежить від рівня економічного розвитку країни, що, у свою чергу, обумовлюється цілою низкою соціально-економічних та культурно-історичних чинників. Вони формують для кожної країни специфічні траєкторії економічного розвитку та конфігурацію регіональної нерівномірності.

Чи зберігається регіональна нерівномірність в Україні? Якщо так, то чи не перешкоджає вона економічному розвитку? Відповідаючи на ці питання, ми проаналізували темпи приросту ВРП на душу населення та відповідну динаміку регіональної нерівномірності в Україні (використовуючи коефіцієнт Тейла) – рис.1.

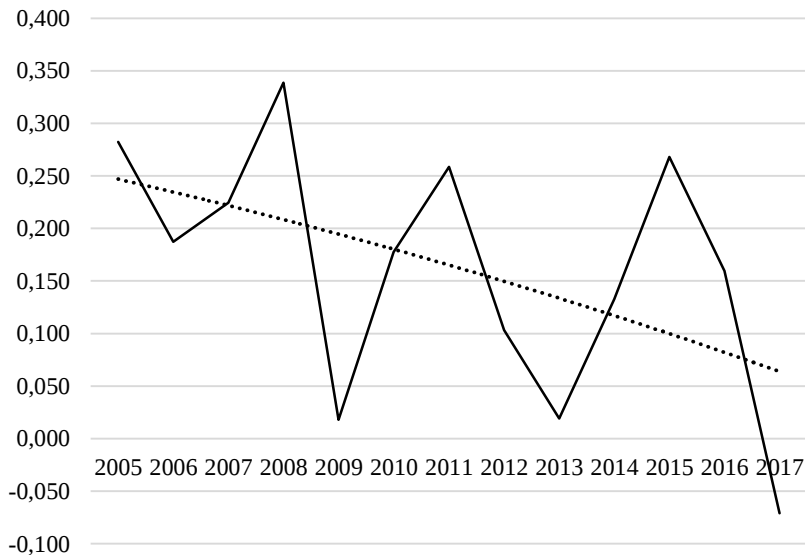

Рис. 1. Розрив у темпах приросту ВРП на душу населення та регіональної нерівномірності (2005–2017)

Можна зробити два основних висновки. По-перше, за період що розглядався, не виявлено істотного зв'язку між регіональною нерівномірністю в Україні та економічним зростанням. По-друге, очевидно є тенденція до скорочення розриву між темпами економічного зростання та динамікою регіональної нерівномірності. В цілому це можна пояснити загальним економічним занепадом країни. Однак, з іншого боку, це може забезпечувати потенціал економічного розвитку.

Дослідження розвитку регіонів України, що охоплювали періоди 1994–2001 та 2002–2011 засвідчували, що регіональна нерівномірність в Україні відчутно впливає на ВВП. У свою чергу вона проявлялася в міжгруповій динаміці. Це характеризувало особливу конфігурацію регіональної нерівномірності, коли регіони були розподілені за географічним принципом на чотири групи: західну, центральну, східну та південну. Кожна група об'єднувалася у своєму розвитку навколо економічних агломераційних центрів, таких, наприклад, як м. Київ для центральної групи, або Харків-Луганськ-Донецьк – для східної.

Для країн з недостатньо розвинутою економікою, на нашу думку, цілком обґрунтованим й несуперечливим є аналіз з точки зору неокласичної теорії, в рамках якої регіональний розвиток залежить від накопичених ресурсів. Тож нами було досліджена динаміка кількості насе-

лення по регіонах (з врахуванням показників природної народжуваності), що порівнювалась з показниками регіонального економічного розвитку відповідних регіонів. Виявилося, що характер регіональної нерівномірності змінився: від західної, центральної, східної та південної груп, до поясів навколо центру – м. Києва:

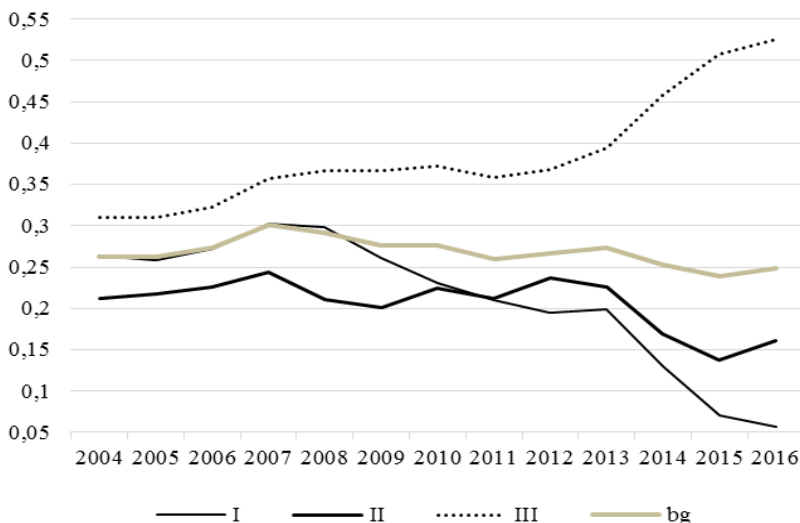

Рис. 2. Динаміка нерівномірності по групах регіонів України та міжгрупова нерівномірність (bg)

(I) пояс: Київська, Вінницька, Житомирська, Черкаська, Полтавська та Чернігівська області – найближчий;

(II) пояс: Рівненська, Хмельницька, Одеська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Харківська та Сумська області;

(III) пояс: Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька, Тернопільська, Волинська, Закарпатська та Луганська області.

Причини зміни конфігурації регіональної нерівномірності полягають у втраті «старими» периферійними центрами інституціональної сили, концентрація можливості отримання ренти, відносно скорочення трансакційних витрат міграції тощо.

Аналіз динаміки нерівномірності по групах регіонів України та міжгрупової нерівномірності демонструє таке (рис. 2):

- конвергенцію регіонів I групи, що можна пояснити економічним впливом центру;
- дивергенцію регіонів найбільш віддаленої III групи.

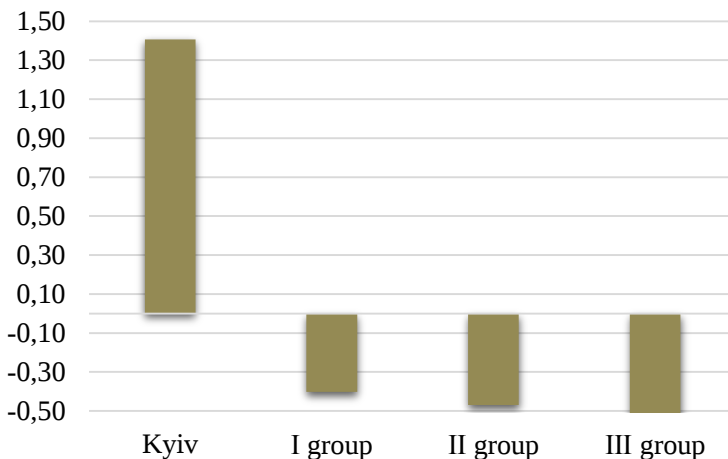

Рис.3. Темпи приросту населення за рахунок міграції по групах регіонів до середньої по країні (2002–2017 рр.)

Одним з факторів подібної розбіжності тенденцій є рух населення, зокрема його міграція в Україні. Судячи з рис. 3, приріст населення м. Київ забезпечується переважно міграцією населення III та II груп регіонів. Меншою мірою – за рахунок міграції населення I поясу регіонів. Останнє може бути обумовлено здебільше маятниковим характером міграції населення I групи через відносно менший рівень трансакційних витрат.

В цілому рух населення спричиняється прагненням до компенсації відносного скорочення наявних доходів (табл.1)

Табл. 1. Наявний дохід у розрахунку на одну особу, у % до показника по м. Києву

Групи регіонів	2002–2005	2006–2009	2010–2013	2014–2017
I	57,7%	50,7%	44,3%	38,7%
II	57,5%	50,6%	44,7%	40,0%
III	55,1%	48,3%	42,2%	33,0%

Тут доречно згадати модель «порочного кола відсталості», коли недостатні заощадження призводять до нестачі капіталу, що, у свою чергу, призводить до низької продуктивності, низька продуктивність – до низьких реальних доходів та низькі реальні доходи – до недостатніх заощаджень, завершуючи коло.

Іщенко Н. М.,
канд. екон. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Закон України «Про вищу освіту» декларує можливість закладів вищої освіти (ЗВО) реалізовувати широку автономію, проте повноваження, які дерегулюються органом центральної влади в галузі освіти стосуються автономії переважно навчального процесу, рівень господарської автономії залишається достатньо низьким.

Важливою проблемою ЗВО є формування фондів коштів для забезпечення витрат в процесі навчання та супутньої господарської діяльності. Університет має 3 основних джерела доходів: кошти Загального та Спеціального фондів, який в свою чергу можна розділити на кошти, отримані від надання освітніх послуг здобувачів вищої освіти рівнів бакалавр, магістр, доктор філософії та іншої господарської діяльності (надання приміщень в оренду, кошти, отримані від проведення заходів на території закладу, діяльність гуртожитків, їдальні тощо). Доходи Спеціального фонду ЗВО є відносно екстернальними, оскільки напряму не управляються університетом і залежать від кількості студентів бюджетної форми навчання на певному курсі певної спеціальності. В структурі Спеціального фонду левову частку доходів займає саме діяльність, пов'язана із наданням освітніх послуг здобувачам вищої освіти.

Відповідно, складною господарською проблемою ЗВО є формування вартості навчання студентів контрактної форми, яка б з одного боку відображала реальні витрати, з іншого – була конкурентною на ринку. Окрім відсутності загальноприйнятої методики формування такої вартості в 2018/2019 навчальному році відбулися зміни на законодавчому рівні, які вплинули на процес формування вартості навчання. З метою запобігання демпінгування вартості навчання з боку ЗВО на державному рівні був ініційований процес подолання розриву між фінансуванням студента бюджетної і контрактної форми навчання, який зараз складає до 500%.

В другому абзаці пункту 14 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» Кабінет Міністрів зобов'язав «запровадити механізм індикативної собівартості (в обсягах

мінімального розміру вартості навчання за кожною спеціальністю (спеціалізацією) відповідно до ліцензійних умов)». Слід зазначити, що в існуючому правовому полі термін «індикативна собівартість» відсутній, що дає змогу досить широко і неоднозначно його трактувати.

На відповідь до вимоги зазначеного Закону Кабінет Міністрів надав проект постанови «Про деякі питання запровадження індикативної собівартості», який окреслив загальний підхід до формування індикативної собівартості. Згідно до даного документу «вартість освітньої послуги із здобуття вищої освіти освітнього ступеня бакалавра, магістра за перший курс (рік) навчання при укладанні Договору про надання освітніх послуг між закладом вищої освіти та фізичною (юридичною) особою за переліком спеціальностей (спеціалізацій), для яких визначається індикативна собівартість встановлюється закладом вищої освіти не нижче індикативної собівартості, якщо заклад вищої освіти впродовж попереднього календарного року здійснював підготовку фахівців відповідного ступеня вищої освіти та спеціальності (спеціалізації) за денною формою здобуття освіти за державним або регіональним замовленням». В 2019/2020 навчальному році для студентів денної форми навчання індикативна собівартість має складати не нижче 60% від середнього розміру видатків на оплату послуг з підготовки одного фахівця на умовах державного (регіонального) замовлення в закладі вищої освіти (без урахування видатків на стипендіальне забезпечення, виплат відповідно до законодавства дітям-сиротам та особам з їх числа, видатків розвитку) в попередньому календарному році. Перелік галузей та спеціальностей, до яких застосовується індикативна собівартість, включає спеціальності соціально-гуманітарного та медичного профілів:

1. Культура і мистецтво (окремі спеціальності);
2. Філологія (окрім української, кримськотатарської та класичних мов)
3. Соціальні та поведінкові науки (економіка, політологія, психологія, соціологія);
4. Журналістика;
5. Управління та адміністрування;
6. Право;
7. Архітектура та будівництво;
8. Ветеринарна медицина;
9. Охорона здоров'я;
10. Сфера обслуговування;
11. Публічне управління та адміністрування;
12. Міжнародні відносини.

Також даний проект постанови зобов'язав Міністерство освіти і науки надати роз'яснення стосовно визначення та використання індикативної собівартості. З 1 червня для абітурієнтів відкривається доступ до створення електронного кабінету, за допомогою якого вони подають заявки до обраних ЗВО, відповідно, для прийняття рішення вони мають володіти інформацією в тому числі про вартість навчання на контрактній формі, визначені ЗВО. Однак, МОН наразі не надав роз'яснень щодо конкретного порядку формування індикативної собівартості навчання на певній спеціальності, відповідно, ЗВО не мають змогу розрахувати вартість навчання і оприлюднити її.

Крім того, прив'язка вартості навчання до рівня бюджетного фінансування вимагає вирішення системної проблеми непрозорості процедури державного фінансування різних закладів вищої освіти. З одного боку, рівень фінансування одного студента визначається паспортом бюджетної програми (однакового для будь-якої спеціальності); з іншого боку – фінансування ЗВО здійснюється відповідно до кошторису і штатного розпису. Кількість штатних одиниць науково-педагогічного персоналу (НПП) визначається на основі Постанови Кабміну «Нормативи чисельності здобувачів вищої освіти (курсантів) денної форми навчання на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах державної форми власності для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». Згідно до даного нормативного документи на 1 штатну одиницю приходить від 4,5 до 13,5 здобувачів, тобто спеціальності фінансуються по-різному, що суперечить єдиній цифрі в паспорті бюджетної програми. Окрім фонду оплати праці НПП, штатний розпис передбачає фінансування заробітної плати непедагогічних працівників, нормативу яких немає в правовому полі. В даний час питома вага непедагогічних працівників в штатних розписах різних ЗВО складає від 20 до 60 % всіх працівників, що є вкрай негативним явищем, оскільки збільшує ймовірність корупційних дій в процесі визначення конкретної кількості непедагогічних працівників в окремому ЗВО при щорічному підписанні штатного розпису. Окрім заробітної плати з бюджету фінансується частина вартості комунальних послуг, інші витрати не передбачені, що не відповідає вимогам Ліцензійних умов щодо матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу.

Наразі йде обговорення проекту Постанову Кабміну «Про затвердження формули розподілу обсягів видатків загального фонду державного бюджету між закладами вищої освіти на підготовку кадрів на умовах державного замовлення та забезпечення діяльності їх баз практики», який має на меті формування видатків держави на освітній про-

цес згідно до чітких і зрозумілих критеріїв, однак поточна редакція проекту є досить дискусійною.

Таким чином, зараз в правовому полі України відбуваються суттєві зміни підходів до формування вартості навчання як студентів бюджетної, так і контрактної форми, однак нормативні документи є неузгодженими. При цьому аналіз наслідків впровадження зазначених змін однозначно свідчить про посилення позицій ЗВО в великих містах України і послаблення конкурентних позицій регіональних ЗВО.

УДК 330.341.1

Бурдельна Г. О.,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Найважливішими інструментами реалізації державної політики у сфері енергоощадності та підвищення енергоефективності в країнах з розвинутою економікою є нормативно-правова база та система стандартів, а також цінова і податкова політика, спрямована на економічне стимулювання енергоощадності, підвищення енергоефективності. Широко розвивається міжнародна співпраця із стандартизації у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів. У світовій енергетичній сфері на підставі чинних національних стандартів реалізується практика розроблення та удосконалення міжнародних енергетичних стандартів, при цьому здійснюється уніфікація міжнародних стандартів серії ISO. До міжнародних стандартів віднесено європейський стандарт EN 16001:2009 Система енергоменеджменту – Вимоги з керівництва щодо використання; ISO 9001 – міжнародний стандарт якості; ISO 14001 – міжнародний стандарт екології; ISO/IEC 27001 – міжнародний стандарт інформаційної безпеки; ISO/IEC 20000 – міжнародний стандарт інформаційних послуг; ISO 28000 – міжнародний стандарт безпеки щодо ланцюгів постачання і, нарешті, – міжнародний стандарт ISO 50001:2018 Системи управління енергією (Енергоменеджмент). Стандарт стосується питань організації та управління щодо раціонального використання енергії, підвищення енергетичної ефективності та енергоменеджменту.

Серед основних заходів енергоощадності є сприяння залученню інвестицій у термомодернізацію житлових будівель і в будівництво споруд з близьким до нульового споживанням енергії; адаптація стандартів палива та технологій його використання до європейських; запровадження сертифікації енергетичної ефективності будівель, системи енергоаудиту та енергоменеджменту, а також забезпечення 100% комерційного обліку споживання газу, електро-, теплової енергії та води.

В Україні діють національні стандарти, які регламентують діяльність у сфері енергетичного менеджменту, енергоаудиту, енергозбереження та енергоефективного освітлення. До них відносяться Національні стандарти України, які регламентують діяльність у сфері енергетичного менеджменту, енергоаудиту, енергозбереження та енергоефективного освітлення ДСТУ 4065-2001 (ANSI/IEEE 739-1995, NEQ) Державний стандарт України. Енергозбереження. Енергетичний аудит. Загальні технічні вимоги. ДСТУ 4472:2005 Національний стандарт України. Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Загальні вимоги. ДСТУ 4715:2007 Національний стандарт України. Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту промислових підприємств. Склад і зміст робіт на стадіях розроблення та запровадження. ДСТУ 5077:2008 Національний стандарт України. Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту промислових підприємств. Перевірка та контроль ефективності функціонування. ДСТУ 4713:2007 Національний стандарт України. Енергозбереження. Енергетичний аудит промислових підприємств. Порядок проведення та вимоги до організації робіт. ДСТУ 4714:2007 Національний стандарт України. Енергозбереження. Паливно-енергетичні баланси промислових підприємств.

Європейський Союз приділяє велику увагу покращенню запобігання природним ризикам в енергетичному секторі. Зокрема, системи раннього попередження (PMU / WAMS) – це проект, в якому розроблені нові алгоритми для передбачення та вибору контрольних дій для запобігання нестабільності енергетичної системи та ризиків безпеки. Проект розробляє систему раннього попередження та операції в режимі реального часу, використовуючи технології PMU-WAMS. SAFEWIND є проектом в ЄС, що розробляє прогресивні інструменти для прогнозування енергії вітру, приділяючи особливу увагу складним погодним ситуаціям і екстремалам, які можуть мати вирішальний вплив на надійність енергосистеми. Результати проекту – це інноваційні рішення для сприяння широкомасштабній інтеграції енергії вітру, інструментів для прогнозування втрат потужності, систем сигналізації для великих моделей прогнозування та програм, що використовують розподілені вимірювання для покращення прогнозу енергії вітру.

Кліматична та енергетична політика Європейського Союзу сьогодні відзначає переломний момент у зв'язку Енергетичного Союзу, що ставить громадян ЄС у центр.

Енергетична система повинна бути безпечною і безпечною завдяки кращій керованості, що вимагає більшої спостережливості. З іншого боку, клієнт буде задіяний у відповіді на попит. Для цього потрібні інноваційні рішення, такі як автоматизація роботи системи, цифровізація підстанцій, використання оптичних або нанотехнологій тощо. Деякі інші функціональні цілі – це обмін знаннями для максимізації синергії, стандартизації.

Реалізація безпечної, стабільної та конкурентоспроможної європейської електроенергетичної системи вимагає розвитку базової інфраструктури передачі. Отже, існує потреба у розробці нових шляхів та засобів для подолання небажання громадськості до інвестицій в інфраструктуру та підвищення обізнаності громадськості щодо майбутніх довгострокових енергетичних проблем. Таким чином, поточні процеси консультацій з громадськістю мають бути переглянуті для кращої оцінки та розуміння причин небажання громадськості підтримувати інвестиції в інфраструктуру.

Необхідно поглиблювати співробітництво в рамках європейських та міжнародних органів стандартизації в галузі енергетики, сертифікації і стандартизації, а також з питань технологічного і комерційного розвитку відновлюваної енергетики. В результаті адаптації національного законодавства до стандартів ЄС домогосподарства всіх регіонів можуть отримати доступ до нових технологій і програм підтримки у галузі енергоефективності, що дозволить скоротити споживання енергії на побутовому рівні.

Створення конкурентного середовища на енергетичному ринку допоможе залучити нові інвестиції як у запровадження альтернативних джерел енергії, так і в рамках більш сучасних способів використання, транзиту, продажу традиційних джерел. З метою подальшого підвищення ефективності економіки України необхідно створювати та розвивати системи енергоменеджменту в усіх підприємствах, установах та організаціях. Науковий підхід до стратегічного управління енергетикою регіонів сприятиме інтенсивному (замість екстенсивного) розвитку як енергетичного сектора, так і самої науки, університетів, залучених у цих процесах.

ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ

На сьогоднішній день однією з найважливіших задач ВНЗ є розвиток мовних навичок у студентів, які вивчають англійську мову, а також поліпшення ефективності навчання англійської як іноземної мови. Для вирішення цієї проблеми, в першу чергу, необхідно з'ясувати потреби студентів, з якими труднощами вони стикаються в процесі вивчення англійської мови, що заважає швидкому освоєнню і розвитку мовних навичок; по-друге, які методи навчання треба використовувати, щоб мотивувати студентів говорити і розвинути мовленнєві навички.

Представник комунікативного методу навчання Е. І. Пасів (1991) вважав, що «комунікативність полягає в тому, що навчання має бути організовано так, щоб за основними своїми якостями, рисами воно було подібне до процесу спілкування.» Отже, необхідно наблизити процес навчання до процесу реальної комунікації. Викладач повинен знати, що йому необхідно викладати іноземну мову в органічній єдності з діяльністю спілкування. Це визначає, як йому слід викладати навчальний матеріал, як організовувати навчання і контроль для того, щоб навчальний процес мав комунікативну спрямованість. Викладач іноземної мови повинен бути орієнтований не на формальне викладення навчальної інформації та формальний контроль знань, мовних навичок і умінь студентів, а на організацію спілкування і особистісне самовираження студентів.

Однак, навіть за умови правильної організації заняття, необхідно враховувати індивідуальність студентів, проблеми з якими вони можуть зустрітись. Однією з поширених проблем є мовний бар'єр, який заважає розвитку комунікативних навичок. Мовний бар'єр часто розвивається внаслідок того, що людина боїться допустити помилку в розмові. Причин для появи мовного бар'єру у студентів є кілька. Це може бути і страх припуститися помилки, і сором'язливість, і погане вимовлення, і боязнь бути осміяним чи виглядати нерозумно і т.д. Є студенти яких дуже важко змусити говорити. Це може бути пов'язано і з характером студента, і з культурою місцевості де він проживає, і навіть іноді з вихованням в сім'ї. Роль викладача в цьому випадку попередити появу або позбавити студента мовного бар'єру. J. Harmer (2001) в таких

випадках пропонує використовувати парну або групову роботу, яка спровокує мовчазних студентів заговорити. Коли такі студенти працюють в парах або міні групах, вони відчують менше хвилювання і починають говорити. Широко використовуючи на заняттях метод комунікативного підходу, викладач допоможе зняти і мовний і психологічний бар'єр, у студентів зникне страх розмовляти англійською мовою. Згодом студенти набувають впевненість у собі. Студенти, які вивчають іноземну мову, не можуть говорити на мові або вільно висловлюватися без впевненості в собі (Brown, 1994). Комунікативний підхід передбачає автоматизацію мовних навичок через використання нових пройдених граматичних структур і лексики в мові студентів на заняттях. Ігрова форма подачі навчального матеріалу в поєднанні з професіоналізмом викладача приносять чудові результати.

Існують наступні види діяльності, які активізують мовні навички: залучення студентів в міні бесіди, опис картинки, показ відео, діалоги, рольові ігри, монологи. Ефективність навчання зумовлена в першу чергу підвищенням мотивації та інтересу до предмета. Групова діяльність впливає на особистість студента. Вона дає можливість створити і згуртувати колектив, створити дружню атмосферу на занятті і радість спілкування з однокласниками. Процес навчання при такій методиці наближений до процесу спілкування і спрямований на практичне користування мовою. Ситуації, що моделюються в рольовій грі, дозволяють наблизити мовну діяльність на заняттях до реального спілкування, що відповідає основному принципу комунікативного методу.

Такий комунікативний похід навчання іноземної мови дає позитивний ефект, оскільки студенти мають можливість спілкуватися англійською використовуючи реальні життєві ситуації. Студенти вивчають мову не для того щоб просто «знати», а для реального спілкування. Самі по собі такі види діяльності як дискусія, рольова гра, вирішення проблеми і т. д. є цікавими. Заняття проходять жваво, цікаво, тим самим мотивуючи студентів до вивчення мови.

Таким чином, робота в групах дає можливість всім студентам взяти активну участь в обговореннях і розвивати мовні навички. Крім цього, студенти працюють в міні групах або в парах, не відчуючи збентеження або сором, що не соромляться своєї вимови; навпаки у студентів формуються такі необхідні якості впевненість у собі, самодостатність і вміння працювати в команді. Добре спланована мовна діяльність мотивує студентів до висловлення.

Палехова В. А.,
доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУПЕРЕЧЛИВИЙ ЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

Попри суттєвий прогрес у теоретичних і емпіричних дослідженнях проблематика економічного зростання не втрачає своєї актуальності, містить чимало питань і суперечностей. Це пояснюється, передусім, багатofакторністю економічної динаміки. Тренд розвитку економіки визнається широким колом чинників, вплив яких не завжди є однозначним і чітко визначеним. Наочним прикладом є суперечливий зв'язок економічного зростання і ступеня рівномірності в розподілі доходів.

Одним з перших взаємозв'язок цих показників досліджував С. Кузнець, який у 1954 р. дійшов висновку, що з підвищенням доходу на душу населення нерівність в розподілі доходів спочатку зростає, а згодом зменшується, тобто отримується перевернута U-образна крива (так звана крива Кузнеця). Подібна картина була характерна для переходу від аграрної економіки до індустріальної – як в розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. Висновок, який напрашується, – економічного зростання здатне забезпечити вирішення проблеми нерівності та бідності, варто лише дочекатися.

Проте в подальшому практика довела, що зміни рівня нерівномірності в розподілі доходів в ході еволюції суспільства не такі однозначні. Так, Т. Пікетті, дослідивши зв'язок показників на значно більшому проміжку часу, довів, що протягом розвитку ринкової економіки рівень нерівності зростає. Тимчасове його зниження у середині ХХ ст. було спричинене жорсткою податковою політикою, суттєвим підвищенням ступеня прогресивності податків на особисті доходи.

Аналіз розподілу вигод, що несе з собою економічне зростання, між всіма суб'єктами національної економіки не втрачає донині своєї актуальності. Але з 1990-х рр. більше уваги економістів і соціологів прикуто до другого напрямку досліджень: як рівень нерівності впливає на економічне зростання. Економісти ліберального спрямування завжди були переконані в необхідності значної диференціації доходів як сприятливого середовища для конкуренції, інновацій, інвестицій, прояву заповзятливості і, врешті-решт, позитивної економічної динаміки. Втім, емпіричну перевірку ця теза пройшла далеко не в усіх країнах. Хрестоматійним прикладом залишаються США, але контраргументом виступають країни Латинської Америки.

Поступово практичний досвід сформував новий погляд на проблему, згідно з яким більша рівність в розподілі доходів (що досягається в результаті політики перерозподілу) здатна забезпечити пришвидшення темпів економічного зростання. До такого висновку прийшли фахівці Світового банку, МВФ та ОЕСР. Вони ж висунули в якості вагомої причини нинішнього гальмування темпів економічного зростання безпрецедентне підвищення рівня нерівності. Так, навіть в країнах-членах ОЕСР розрив між багатими і бідними визнається найбільшим за останні 30 років. А згідно з World Inequality Report-2018 нерівність в доходах збільшилася за останні десятиріччя скрізь у світі, залишившись без змін лише там, де вона й так була «надмірно великою».

Втім, суттєве значення для подібних висновків мала вибірка груп країн, що досліджувалися. Переконливий обернений зв'язок між нерівністю доходів та темпами економічного зростання, як правило, спостерігається в бідних країнах. Це повністю відповідає кейнсіанській парадигмі: зменшення безробіття (і рівня бідності) за рахунок державної політики збільшує доходи колишніх безробітних, в силу великої схильності до споживання зростають споживчі видатки, спонукаючи підприємців більше інвестувати.

Але забезпечити стабільне економічне зростання у довгостроковому періоді (на рівні потенційно можливого ВВП) значно складніше. Це вимагає кращих інститутів, передусім, захисту прав власності, більш освіченої робочої сили, забезпечення рівня можливостей. Економічна нерівність значно ускладнює роботу демократичних інститутів – високий рівень бідності небезпечний, у тому числі, схильністю населення до популізму. Реалізація популістських обіцянок, помилкові рішення можуть значно ускладнити задачу економічного зростання.

Тож консенсус щодо характеру взаємозв'язку між нерівністю та економічним зростанням в економічній науці досі відсутній. Можна констатувати, що економічне зростання є необхідною, але не достатньою умовою скорочення бідності – важливим є не стільки темп зростання, скільки його якість. Саме у зв'язку з цим були введені поняття різних видів зростання: широкомасштабного (broad-based growth), інклюзивного (inclusive growth), загального (shared growth), такого, що орієнтоване на бідних (pro-poor growth). Безперечно, що в розвинутих країнах нерівність скорочується не стільки з економічних причин, скільки тому, що суспільство свідомо обирає за мету зменшення нерівності по мірі того, як стає багатшим. Вплив нерівності на економічне зростання ще складніший, він опосередкований інституційними чинниками, які суттєво впливають на його силу.

Надзвичайно скромні темпи зростання вітчизняної економіки, високий рівень майнової нерівності, збереження олігархічного устрою значно актуалізують пошуки правильного рішення проблеми для України.

Погромський В. О.,
канд. іст. наук, в. о. доцента, б. в. з.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ
АМЕРИКАНСЬКИХ ФІЛАНТРОПІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У БОЛГАРІЇ у 20-х рр. XX ст.**

Закінчення Першої світової війни, окрім миру принесло значну кількість проблем для країн Східної Європи. Процеси, що розгорнулись після закінчення бойових дій, заклали глибинні конфлікти та суперечності. Політична турбуленція, спричинена фактичним розпадом імперіалістичної системи, поширення ліворадикальних поглядів, економічна криза та розорення інфраструктури все це разом посилювало глибоку депресію, в якій опинились країни європейського континенту. Особливо важким становище було у відновлених та новоутворених країнах, що з'явилися на уламках Російської Імперії, Австро-Угорської Імперії та Османської Імперії. До таких країн можна віднести і Третє Болгарське Царствохі.

Досить значною проблемою тогочасної Болгарії було скрутне економічне становище населення. Військові дії спричинили появу значної кількості дітей-сиріт, жебраків, безпритульних. Виходячи з цього в Болгарії розгортає свою діяльність «Джойнт» (англ. American Jewish Joint Distribution Committee, скор. JDC, «Американський єврейський об'єднаний розподільчий комітет»; до 1931 року – «Об'єднаний розподільчий комітет американських фондів допомоги євреям, що постраждали від війни») – найбільша єврейська благодійна організація, створена в 1914 році. Штаб-квартира знаходилася в Нью-Йорку.

Так, згідно із внутрішніми документами Джойнт, ця установа активно підтримувала дитячі будинки в Болгарії. Починаючи з 1919 р. Джойнт надавав субсидії дитячим будинкам в Софії. Середній бюджет допомоги дорівнював 500 доларів США на рік для дитячого будинку. Деякі з цих установ було утворено саме за ініціативою Об'єданого єврейського розподільчого комітету.

Варто зазначити, що станом на другу половину 1921 р. економічне становище в Болгарії дещо стабілізувалось. Це дозволило навіть здійснювати експорт хліба у Більшовицьку Росію. Так, згідно листа уповноваженого РНК (Рада народних комісарів) з валютних операцій М. М. Літвінова у Норкомзовнішторг пропонувалось за посередництва Американської адміністрації допомоги (АРА) здійснити закупку зернових культур з країн Східної Європи, зокрема Болгарії. На документі наявна віза В. Леніна.

Восени 1921 р. фінансування проєктів у Болгарії з боку американських організацій дещо скорочується. Це пов'язано із розгортанням діяльності в Більшовицькій Росії, де ситуація була просто катастрофічною, адже там лютував справжній голод, що охопив 36 губерній колишньої Царської Росії. Однак, Джойнт зазначав, що попри потреби в Росії з боку цієї організації будуть надіслані 2250 доларів США на потреби сиріт в дитячих будинках Софії.

Допомогова діяльність у Болгарії, яка відбувалась за допомогою Джойн, досить часто зводилась до фінансової підтримки різноманітних болгарських гуманітарних організацій. Так, у серпні 1922 р. болгарський заклад «Дитячий будинок імені Королеви Елеонори» в Софії в особі директора Аврама Іцхака Леві звернувся до німецького відділення Джойнт з проханням надати річну стипендію для потреб дитячого будинку у розмірі 1 тис. доларів США. В цьому дитячому будинку перебувало від 80 до 100 дітей. На отримані дотації планувалося купувати одяг, засоби гігієни, харчі, проводилась компанія з пошуку прийомних родин.

У якості висновків зазначимо, що американські філантропічні організації відіграли значну роль у справі допомоги країнам Східної Європи після Першої світової війни. Їх допомога також поширювалась і на території, що були частинами країн Четверного союзу.

УДК 94:3](=441,16:73) "19"(043,2)

Погромський В. О.,

канд. іст. наук, в. о. доцента, б. в. з.,

Чечель С. Р.,

студент 217 групи,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ЄВРЕЙСЬКОГО ОБ'ЄДНАНОГО КОМІТЕТУ ДЖОЙНТ у XX ст.

Що нам відомо про Американський єврейський об'єднаний комітет або JDC (Joint)? Це – благодійна організація, яка і нині допомагає у кризовій ситуації десяткам тисяч людей, працює на передовій лінії ізраїльських інновацій, щоб розширити повноваження всіх ізраїльтян, інвестує в наступне покоління світового єврейської спільноти та створює стає єврейське майбутнє по всьому світу.

Історія діяльності Американського єврейського об'єднаного розподільного комітету починалася більше ніж сто років тому. Представники

40 єврейських організацій США зустрілися в Нью-Йорку у 1914 році для обговорення координації заходів допомоги для нужденного єврейського населення в Центральній і Східній Європі та на Близькому Сході. Так, 27 листопада 1914 року з метою централізації та розподілу допомоги євреям був заснований комітет Джойнт.

Досліджуючи історіографію питання, варто зазначити що існує певна кількість наукових лакун у вивченості проблеми. На сьогодні існують публікація Майкла Бейзера «Американський єврейський об'єднаний розподільний комітет» та статті «Американські єврейські організації: Об'єднаний розподільний комітет (JDC)» в Єврейській бібліотеці, «Американський єврейський об'єднаний розподільний комітет і допомога біженцям» в Меморіальному музеї Голокосту США.

У вище зазначених працях подано детальну історію діяльності розподільного комітету, проте відсутній аналіз та тенденції за роки праці організації, що і є основним завданням даної публікації.

За даними, взятих із звіту Американського єврейського об'єднаного розподільного комітету, з 1914–1918 рр. було витрачено 14 730 000\$, далі 1919–1920 рр. – 22 350 000\$, 1921–1925 рр. – 25 440 00\$ та 1926–1927 рр. – 15 658 000\$. Тобто, кількість коштів, що витрачалися кожного періоду суттєво варіювалася. Для того, щоб порівняти дані, в діаграмі розраховані середні показники витрат на рік (рис.1.).

Рис. 1. Динаміка витрат Американського єврейського спільного розподільного комітету за періодами

За результатами розрахунків, найвища кількість грошової допомоги була виділена в період 1919–1920 рр., що співпадає з даними літератури, де виділено чотири окремі періоди. Перший охоплює період вій-

ни 1914–1918 рр., другий – 1919–1920 рр., де і було досягнуто найвищого рівня допомоги, третій – 1921–1925 рр. – функціональна реконструкція, яка являє собою прогрес на шляху повернення до режиму порядку з руйнувань, хаосу і лиха попереднього етапу. Четвертий, і останній, – з 1925 р. до теперішнього часу, представляє санацію досить нормальних умов, в ході яких практично відбувається проведення системної реконструкції.

Американський єврейський об'єднаний розподільний комітет – неполітична організація, яка допомагає вирішувати різного типу проблеми з 1914 року. Протягом цього часу змінювався об'єм виділених коштів згідно з потребами в історичному аспекті.

УДК 378.147.88

Постикіна Є. Г.,
викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОБОТА СТУДЕНТІВ В ГРУПАХ ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ПРАЦІ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасні дослідження показують, що викладачі у вищих навчальних закладах використовують різні стилі навчання і різні підходи до них, працюючи зі студентами з іноземної мови. Деякі краще засвоюють знання, прослуховуючи лекції, деякі – занотовуючи матеріал підручника, а деякі сприймають тільки візуально. Питання щодо активізації роботи студентів, навчання їх думати, формувати і виражати власну думку, слухати інших та сприймати рішення завжди займали передові позиції при планування роботи педагога.

Колективні форми організації пізнавальної діяльності студентів допомагають викладачу реалізувати практичну мету оволодіння фонетичним, лексичним, граматичним, та стилістичним матеріалом. Вирішення колективних завдань формує у студентів почуття відповідальності за доручену справу, партнерства, співпраці та поваги до думки співрозмовників, розвиває вміння приймати колективне рішення, враховуючи різні точки зору.

Отже, ключовим у навчальному процесі є правильний добір форми роботи, яка буде сприяти успішній взаємодії викладача та студентів. Одним із варіантів такої співпраці є техніка роботи в групах.

Робота в групах або групова робота – загальний термін, що охоплює різноманітні методи та прийоми, які передбачають співпрацю

двох або більше студентів, спрямовану на досягнення спільної мети, а також забезпечують самостійно ініційоване студентами мовлення. При цьому під груповою роботою найголовніше розуміють роботу в малих групах, тобто групах із чотирьох та менше студентів, оскільки така форма організації навчальної діяльності створює найоптимальніші умови для постійної мовленнєвої взаємодії всіх без винятку студентів, що особливо важливо при вивченні іноземної мови для досягнення комунікативної мети навчання.

Питання організації групової навчальної діяльності знайшли своє відображення у наукових дослідженнях В. Дяченко, К. Нор, О. Павлової, Н. Пожар, О. Пометун, Г. П'ятикової, С. Ратовської, В. Ягоднікової, О. Ярошенко, та інших. Аналіз праць свідчить, що групова співпраця покращує якість навчально-пізнавальної діяльності, сприяє формуванню позитивної мотивації навчання та підвищує активність студентів на заняттях.

Групова навчальна діяльність виконує ряд функцій. Вона створює умови для позитивної мотивації, адже під час групової роботи активізується діяльність всіх виконавців, а також створюють умови для оволодіння студентами формами взаємодопомоги. У груповій роботі студенти показують високі результати засвоєння знань, формування умінь. Слабким студентам не залишається нічого як долучитися до роботи в групі з сильними студентами, підвищуючи тим самим рівень своїх знань.

Під колективним способом навчання розуміють організаційну структуру навчально-творчого процесу, в якій переважає форма організації навчання в парах змінного складу. Така форма організації надає можливість працювати колективно, співробітничати, і в той же час, формує самостійність мислення, розвиває мову та інші індивідуальні здібності учнів, одночасно підвищуючи якість знань, умінь та навичок. Метою цієї технології є формування способів розумових дій, діяльнісно-практичної сфери особистості, комунікативних якостей.

Завданням організації навчального процесу з іноземної мови є удосконалення темпу мовлення, підвищення емоційності, розвиток креативності та роботи в команді.

Приклад колективного завдання розглянемо на темі «Sports and games». Викладач без попередньої підготовки на занятті організовує тимчасові мікрогрупи, об'єднуючи студентів, які сидять поруч, у пари, і дає їм декілька хвилин, щоб обговорити конкретне питання: «Відродження популярності physical exercises» і представити це, наприклад, у формі діалогу. Маємо три групи по 4 учасника в кожній. Формуємо чіткі інструкції щодо виконання. Викладач дає однакове питання всім групам: «Why do not teenagers do physical exercises in the

morning?». Від студентів вимагається написати 4 пункти вирішення цієї проблеми. Вчитель корегує роботу кожної групи, надаючи поради. Під час активного обговорення в групах активізується здатність конструктивно розв'язувати конфлікти. Всі учасники команди сфокусовуються на допомозі один одному, створюючи атмосферу ентузіазму та позитиву, отримують здатність працювати як одна команда. На виконання завдання відводиться 15–20 хвилин. Після цього викладач трансформує групи, змінюючи їх склад. Тепер інші підгрупи з тим самим завданням для подальших дебатів, в результаті яких мають виникнути остаточні обґрунтовані пропозиції. Презентація може бути різноманітна. Обирається представник з кожної групи для фінальної команди, яка представить конструктивні поради. Інші учасники повинні або затвердити резолюцію, відхилити на доопрацювання.

Таким чином, успіх колективної роботи залежить від професійних і особистих якостей викладача і від бажання студентів працювати спільно і злагоджено. Самі викладачі і студенти мають бути психологічно готові до роботи в групі і до організації роботи груп.

Отже, студенти у ВНЗ готують до ефективної роботи у майбутньому, де в наш час велику роль відіграє вміння співпрацювати з колективом і разом вирішувати поставлені задачі, то саме групове навчання, яке базується на принципі співпраці, може допомагати їм розвинути вміння і навички для подальшої успішної реалізації себе у професійній сфері.

УДК 658.012:378

Потай І. Ю.,
канд. техн. наук, доцент,
Мальцев С. І.,
аспірант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СИСТЕМНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЕКТОМ

Гарантія якості освіти, як на рівні кожного закладу вищої освіти (ЗВО), так і на державному рівні, є головною умовою конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти й інтеграції до європейського освітнього процесу.

Процес управління у закладах вищої освіти характеризується цілою низкою властивостей: складністю і невизначеністю, багатокритеріаль-

ністю рішень, динамічним характером процесів, суперечливістю і формалізованим характером функціонування елементів системи управління. У період переходу до ринкових відносин проблема якості підготовки спеціалістів у ЗВО є на сьогоднішній день актуальною в силу таких причин:

- ліквідація державного розподілу випускників ЗВО;
- дефіцит спеціалістів, здатних працювати в умовах ринкової економіки, при кількісній надмірності ринку традиційних спеціалістів;
- хитливий попит на спеціалістів з боку споживачів;
- зниження мотивації до оволодіння знаннями і придбанню професії;
- скорочення держбюджетного фінансування освітньої і наукової діяльності.

Заходи, проведені більшістю ЗВО України, при всій їхній доцільності мають, як правило, роз'єднаний характер. Розгляд усіх перерахованих вище причин дуже важливий у контексті інтеграції України до Європейського освітнього простору.

В освітньому проекті можна виділити чотири етапи управління (рис. 1) кожен з яких складається з трьох рівнів (рис. 2).

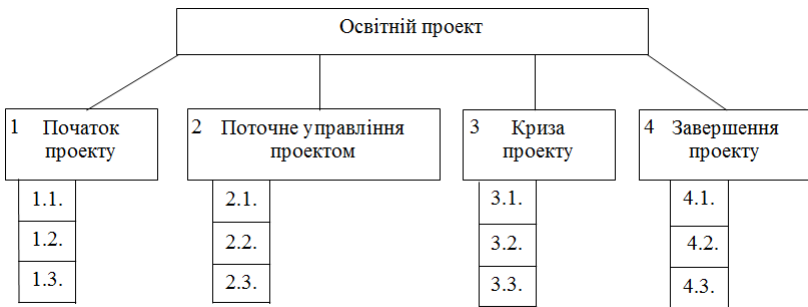

Рис.1. Системно-орієнтована модель управління освітнім проектом

Рис. 2. Рівні управління освітнім проектом

В освітньому проекті виділяють наступні рівні управління освітнім проектом і завдання, які необхідно виконати для досягнення кінцевого результату (табл. 1).

Таблиця 1.

Зміст етапів освітнього проекту

Етап початку освітнього проекту	
Рівні управління	Зміст рівня
Стратегічне управління освітнім проектом	Аналіз зовнішнього середовища освітнього проекту. Визначення мети, обмежень і труднощів освітнього проекту. Аналіз безбитковості освітнього проекту. Оцінка ризиків освітнього проекту.
Оперативне управління освітнім проектом	Аналіз освітнього проекту за критеріями. Розробка проектної документації. Розробка календарного плану виконання освітнього проекту.
Інструментальне управління освітнім проектом	Організація освітнього проекту. Розрахунок витрат освітнього проекту. Фінансування освітнього проекту.
Етап управління освітнім проектом	
Стратегічне управління освітнім проектом	Управління організацією структури. Укладання договорів та контрактів.
Оперативне управління освітнім проектом	Планування і контроль освітнім проектом. Управління ресурсами і ризиками освітнього проекту. Контроль виконання, витрат і якості освітнього проекту
Інструментальне управління освітнім проектом	Керівництво освітнім проектом. Підвищення кваліфікації персоналу.
Етап кризи освітнього проекту	
Стратегічне управління освітнім проектом	Зміна методів, вимог і цілей до освітнього проекту. Управління змінами.
Оперативне управління освітнім проектом	Поліпшення освітнього проекту. Аналіз отриманого результату.
Інструментальне управління освітнім проектом	Ухвалення рішення для усунення конфліктів. Зміна складу персоналу або його переміщення в інші області освітнього проекту.
Етап завершення освітнього проекту	
Стратегічне управління освітнім проектом	Скорочення освітнього проекту

Оперативне управління освітнім проектом	Оцінка стану освітнього проекту. Розробка документації для завершення освітнього проекту.
Інструментальне управління освітнім проектом	Управління переходом права власності для завершення освітнього проекту. Оцінка ефективності персоналу.

Перший етап є визначальним для освітнього проекту, так саме від нього залежить остаточний результат. Необхідно розрахувати терміни виконання проекту, розрахувати витрати, його фінансування.

Важливо проаналізувати зовнішнє середовище, яке залежить від таких факторів: політичних, економічних, науково-технічних, екологічних, юридичних і соціальних. Саме ці фактори потрібно врахувати при побудові освітнього проекту, так як в подальшому це допоможе розробити стратегію для виявлення і усунення труднощів, які можуть виникати в життєвому циклі освітнього проекту.

На другому етапі управління важливим аспектом є планування і контроль освітнього проекту. Необхідно скласти план дій, так як він відіграє ключову роль в запобіганні виникаючих проблем. Таким чином, необхідно: скласти список завдань, які є життєво важливими для етапу завершення освітнього проекту; визначити перешкоди в досягненні поставленої мети, вирішення проблеми. Наприклад, брак кваліфікації персоналу вирішується шляхом його підвищення.

Третій етап – криза освітнього проекту, який вимагає ретельного аналізу утворених конфліктів і прийняття рішення для їх усунення. Важливо знати, яким чином потрібно вирішувати ці проблеми, які нові методи вибрати, щоб максимально ефективно усунути конфлікти.

На четвертому етапі завершення відбувається перевірка й оцінка стану освітнього проекту, розробка необхідної документації. Перевірка результатів здійснюється на основі випробувального терміну. В цей період відбувається порівняння фактичних показників із запланованими. Також виявляють розбіжності і визначають причини їх виникнення. Далі розробляють методи по усуненню виявлених розбіжностей.

В освітніх проектах етапом завершення є акредитація спеціальності – підтвердження того, що дана спеціальність відповідає державним вимогам і після закінчення ЗВО і успішного захисту кваліфікованої роботи, випускник отримає відповідний документ, що підтверджує статус про отримання вищої освіти.

Підсумовуючи вище сказане, управління освітнім проектом є процес керівництва та координації ресурсів проекту протягом його життєвого циклу шляхом застосування сучасної технології прийняття рішень для досягнення поставлених цілей.

В основі успішного управління освітнім проектом є наступні принципи:

- здійснення управління за допомогою структурної декомпозиції, що дозволяють розподіляти відповідальність, детермінувати предметну область проекту, виділяти ризики та детермінувати зміни;
- зосередження уваги на результатах, що дозволяє здійснювати контроль над предметною областю проекту та розробляти гнучкий, але надійний план;
- збалансувати задачі за схемою структурної декомпозиції, що дозволяють урівноважити технології і соціумом (персоналом та організаційною структурою);
- простота схеми управлінської звітності, що передбачає використання різних форм звітів для забезпечення наочності, ясності та зрозумілості;
- внутрішні та зовнішні операційні взаємозв'язки, завдання, ресурси, що потребують жорсткої координації у процесі виконання проекту.

Ідея використання теорії проектного менеджменту в освіті викликана кардинальними потребами змін у практиці та теорії в напрямку формування інноваційно-розвивального середовища в освіті.

УДК 330.341.1:332

Прядко І. В.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ

В сучасних умовах для України дуже важливою залишається проблема стимулювання розвитку інновацій. Практика активізації інноваційної діяльності свідчить про відсутність дієвого механізму управління інноваційним розвитком як на рівні держави, так і на рівні регіону. В процесі розвитку інновацій суб'єкт господарювання стикається з розв'язанням задач організаційного, фінансового та виробничого характеру. З боку держави виникає потреба в розробці та впровадженні такого механізму управління сферою інновацій, який би допомагав розв'язувати саме такі задачі і тим самим стимулював би інноваційну діяльність в регіоні. Такий механізм носить організаційно-економічний характер.

Складові механізму розвитку інновацій залежать від рівня застосування такого механізму. Якщо для ефективного функціонування організаційно-економічного механізму на макрорівні необхідно і достатньо

наявності двох блоків – організаційного та економічного, то мезорівень потребує доповнення своєї структури інституційною складовою. Це пов'язано з особливостями регіону та регіональної інноваційної системи. Інституційний підхід є правомірним і для механізму макрорівня, але через наявність саме неформальних інститутів використання інституційного блоку в організаційно-економічному механізмі регіону є необхідним.

Організаційний механізм забезпечує управління міжгосподарськими зв'язками в процесі розвитку інновацій та їх бюрократизацію.

Економічний механізм – це механізм дії на практиці об'єктивних економічних законів. Сюди відноситься взаємодія продуктивних сил та виробничих відносин в регіоні. Виробничі відносини, визначаючи регіональну структуру суспільства, природно базуються на механізмі дії законів економіки. В будь-якій економічній системі має існувати відповідність між рівнем розвитку продуктивних сил і рівнем розвитку виробничих відносин. Продуктивні сили відображають відношення людини до природи. В сучасних умовах продуктивні сили – це множина усіх факторів, що підвищують ефективність впливу людини на природу. Технічний прогрес, що засновується на інноваціях та породжує їх, можна вважати сукупністю факторів, що у сучасних умовах ринкової економіки, значно підсилює владу людини над природою. Тому економічний механізм розвитку інновацій в регіоні має забезпечувати збалансовану взаємодію між виробничими відносинами у суспільстві та рівнем технічного прогресу, який є одночасно основним виробником та споживачем інновацій.

Інституційний механізм – це сукупність формальних та неформальних органів та організацій, законодавчих та нормативних актів, методів регулювання економікою. Це найбільша складова організаційно-економічного механізму розвитку інновацій. Сюди відносяться: бюджетна політика, податкова політика, нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності, інфраструктурне забезпечення розвитку інновацій, інвестиційно-інноваційна політика.

Однією з головних складових інституційного блоку є наявність неформальних інститутів. Неформальні інститути – це сукупність традицій, звичаїв, які не є санкціоновані з боку держави, але використовуються суб'єктами господарювання. Дуже часто господарська діяльність на рівні регіону спирається на певні «ритуали»: давні родинні зв'язки, традиції, звичаї, що притаманні лише одному зазначеному регіону. Ці «ритуали» не є законодавчо прописаними нормами, але суб'єкти господарської діяльності часто виконують їх більш сумлінно, ніж закони. Не є винятком і такий вид діяльності як інноваційна. Таке явище спостерігається і на рівні держави, але найбільш помітним воно є саме на мезорівні.

Аналіз сутності організаційно-економічного механізму та його складових дозволяє зробити висновок, що організаційно-економічний механізм розвитку інновацій на рівні регіону – це система формальних і неформальних інституційних утворень, що узгоджують виробничі відносини в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання інновацій в регіоні з метою досягнення його економічного розвитку.

Таким чином, основною задачею регіону в умовах сьогодення є побудова організаційно-економічного механізму розвитку інновацій, який має бути діалектичним поєднанням саморегулюючої функції ринку та державного регулювання економіки та базуватися на об'єктивно існуючих економічних законах.

УДК 351:378–045.32

Стоян О. Ю.,

*д-р наук з держ. упр., кан. екон. наук,
завідувач кафедри, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ПРОЦЕС ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ – ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ
І ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СПРИЯННЯ ПРОЦЕСУ
РОЗБУДОВИ В УКРАЇНІ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Загалом наука є апріорі інтернаціональна. Щороку мільйони молодих громадян виїжджають за межі своїх країн для отримання якісних знань у престижних вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) розвинених держав, зокрема таких світових лідерів як США, Австралії, Великобританії, Франції, Німеччини. В останні 10–15 років географія країн, що долучились до процесу інтернаціоналізації вищої освіти (ІВО) значно розширились. Число українських студентів, які отримують освіту в іноземних університетах станом на 2014/2015 навчальний рік становило 59 648 осіб, на 2015/2016 навчальний рік – 66 668 осіб. Велика (значна) кількість випускників українських шкіл отримують освіту у ВНЗ Польщі, Чехії, Болгарії, Австрії та інших країнах. Зокрема у 2015/2016 навчальному році, кількість випускників українських шкіл, які отримували освіту у ВНЗ Польщі склала 30041 студентів, Німеччи-

ні – 9088, Канаді – 2790, Чехії – 2395, Італії – 2348, США – 1680, Іспанії – 1612, Австрії – 1607, Франції – 1348, тощо.

Метою дослідження є аналіз трансформаційних змін світогляду студентської молоді та викладачів ВНЗ у процесі ІВО та залучення їх до формування громадянського суспільства (та їх участь у формуванні громадянського суспільства) для визначення форм, методів і стимулів активізації їх участі у процесі формування громадянського суспільства.

Рушійна сила будь-якого суспільства освічена молодь. Студенти, викладачі, фахівці вищої освіти опинившись за кордоном отримують можливість порівняти вітчизняні моделі навчання, державного управління, соціального захисту, пізнають ринкові механізми забезпечення зайнятості фахівців на ринку праці, набувають фахову, інтелектуальну і культурну пластичність, формуються інші погляди на політичний, соціальний та інші устрої, формують знання і якості необхідні за межами власної країни (виживання, лідерства), по іншому розуміють процеси демократизації і необхідність побудови громадянського суспільства.

Хоча при цьому є ризик втрати частини освіченої, життєво сформованої молоді, яка однозначно залишається за кордоном (за межами своєї країни), що зокрема обумовлюється такими чинниками, як: зростання попиту на інтелектуальні кадри на світовому ринку і несприятлива економічна та соціально-політична ситуація на території України, недостатній рівень освіти та її висока вартість, недостатня якість при значній кількості ВНЗ в Україні (відсутність достатньої кількості практичних годин на виробництвах та баз практики, застарілість обладнання; недостатність сучасних технологій навчання, висока вартість контрактів на навчання, відсутність гарантованого працевлаштування за фахом, тощо); зарубіжні ВНЗ виділяють все більше бюджетних місць для талановитої молоді, а на навчання на контрактній основі пропонують деякі знижки, все це чинники, що змушують українську молодь отримувати вищу освіту за кордоном, а також залишатися там жити.

Процеси відкритості і взаємодії безумовно впливають на пошук ринку найоптимальнішого варіанту незалежно від об'єкту пошуку дослідження-системи освіти, ВНЗ, соціальної системи чи побудови нового суспільства. Важливо мати і задіяти існуючі рушійні сили, ресурси, у т.ч. людські ресурси, як головний чинник усіх процесів, що відбуваються в суспільстві.

З врахуванням вищенаведеного, вважаємо доцільним зокрема впровадження на рівні держави наступних стратегічних кроків: підтримка розвитку дистанційної освіти; підвищення престижності і рівня

викладання в Україні найбільш популярних напрямів і спеціальностей серед вступників з України в іноземних ВНЗ; стимулювання та підтримка підвищення кваліфікації та педагогічного рівня викладачів; збільшення фінансування для забезпечення освітнього процесу за новими технологіями, тощо.

На рівні університетів, вважаємо доцільним зокрема впровадження наступних стратегічних кроків: пошук та забезпечення достатньої кількості практичних годин на виробництвах та баз практики; оновлення обладнання; запровадження сучасних технологій навчання; налагодження співпраці з роботодавцями на державному та регіональному рівні з метою забезпечення, принаймні на конкурсній основі випускників ВНЗ роботою за фахом; запровадження системи дистанційного навчання або її елементів як підтримки очної і заочної форм навчання, тобто реалізація концепції змішаного (англ. – blended) навчання; диверсифікація освітніх послуг, впровадження системи дистанційного навчання, створення окремих курсів, запровадження систем Moodle, тощо; використовувати міжнародні платформи Coursera й edX для створення власних масових відкритих онлайн-курсів (МВОК) з англomовними курсами, якщо навчальна діяльність орієнтується й на іноземних студентів задля розширення потенційної бази абітурієнтів, реклами якості надання освітніх послуг свого ВНЗ, географії потенційних вступників, тощо; запровадження і підтримка програм отримання «подвійного» диплому в Україні та в країнах ЄС.

Для активізації участі у процесі формування громадянського суспільства студентської молоді та викладачів ВНЗ – учасників ІВО, вважаємо за доцільне, зокрема: розробити та запровадити відповідні навчальні програми (спецкурси) на кафедрах ВНЗ; створити Асоціацію студентів, фахівців та викладачів, що навчались або працювали за межами України; зацікавити окремі ЗМІ у створенні спільно з Асоціацією, ВНЗ окремої тематичної програми, сторінки та інше з питань розбудови громадянського суспільства, враховуючи досвід демократичних країн; запропонувати механізми, форми та ін. залучення до цієї проблематики соціальних мереж; залучити до теми аналізування дослідження представників громадських організацій і партій, тощо.

Khmyzova O. V.,
PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences),
Associate Professor,
Department of Economic Theory and International Economics,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

LANGUAGE LEARNING AND LEADERSHIP DEVELOPMENT

New strategic approaches to language learning and leadership development are driven by globalization, innovations in current interdisciplinary research, development of information and communication technologies. The language itself reflects the political, economic and cultural life of the society, as well as scientific advances of the time. Leadership is often considered as one of the most important and effective responses to the challenges and opportunities presented by the global environment (University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership, 2017).

Successful business leadership today requires a deep and broad understanding of rapidly evolving technologies, markets, and customers' behavior in order to be able to stay ahead in the cultural and technological landscapes in which it operates. The World Economic Forum's (WEF, 2014) Survey on the Global Agenda highlights that from the USA to Europe and Asia «to have a global perspective» is the most important skill for any strong leader in 2015. «Collaboration» and «communication» are the second and the third key leadership feature respectively.

Leadership links personal traits of business leaders with their professional knowledge and experience. To deliver sustained influence through individuals, teams and organizations leaders must be able to connect their leadership imperative with the culture and practice of the companies building successful business models.

Analysis of recent research and publications has revealed contradictions between an objective necessity of Ukraine in a new generation of leaders and fragmented attention of the educational theory and practice to this problem; recognition of its importance for professional activity and underestimation of possibilities of a language learning process in higher education institutions for solving this issue. Abroad evidence of curricular design and classroom activities that explicitly relate the sphere of learning foreign languages and leadership were also limited until recently (Sheri Spaine Long et al., 2015). Thus, the purpose of our research is to identify design models of courses in which leadership and foreign languages are integrated.

Leadership is defined in theory and practice in a wide variety of ways. For example, the global approach to leadership in terms of sustainable de-

velopment highlights that leaders for the future are «individuals who ... adopt new ways of seeing, thinking and interacting that result in innovative, sustainable solutions» (Sustainability Leadership Institute, 2016).

Geo-cultural approach to leadership shows its sensitivity to national contexts and cultural differences (Dickson et al., 2012; Gaddis and Foster, 2015; Rockstuhl et al., 2012). The GLOBE research project (House et al., 2004; Chhokar et al., 2013) identifies six global leader behaviors, which are also called «culturally implicit theories of leadership», including: charismatic/value-based, team-oriented, participative, human-oriented, autonomous and self-protective leadership.

Gender and generational approaches to leadership specify the variations/traits that gender and age bring to universal perceptions of leadership (Chin and Trimble, 2014; Eagly and Chin, 2010; Voyageur et al., 2014).

In any approach, Allen (2008) emphasizes the importance of remaining sensitive to leaders' needs and contexts. There are many dimensions to understanding leadership context (social, cultural, economic, geographical, historical, racial, institutional, etc.).

Thus, business students can learn leadership in diverse contexts. In the 1990s, the Centre for Creative Leadership proposed a learning ratio, 70:20:10 (McCall et al., 1988), which is now used by many leadership educators as a learning model (Ambler, 2013). Through this model, different leadership development approaches can be tailored to different modes of learning depending on the target audience (University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership, 2017).

In leadership development practices there has been a move from primarily instructional approaches to comprise more customized, experiential and reflective training (Bolden, 2010). Sheri Spaine Long et al. (2015) provide a useful framework model for the design of courses in which leadership and foreign languages are integrated: 1a. Generic: approaches/strategies for leadership may occur in any discipline (i.e., team/group work, presentation assignments); 1b. Discipline-specific: approaches/strategies for leadership are particular to the fields due to foreign languages' access to insider cultural perspectives (i.e., learning about cultural differences of doing business through scenarios); 2a. Explicit: approaches/strategies for leadership are directly stated to students (i.e., an explanation of managers' responsibilities); 2b. Implicit: approaches/strategies for leadership are indirect (i. e., mentoring, role modeling) and the link between the activity and leadership is not explicitly acknowledged or discussed.

Hybrid leadership development model proposed by Burgoyne (2010) suggests that individual learning can be combined with action research projects to solve organizational problems. Other hybrid models may include a range of learning approaches, designed to deal with a range of learning out-

comes: cognitive (knowledge), affective (values) and psychomotor (skills) (University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership, 2017).

Thus, it is important to redefine business education in Ukraine by implementing new models of training process based on innovative approaches to foreign languages learning and leadership development in higher education institutions.

УДК 316

Чернюк Т. І.,
викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МЕНТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасна вища освіта знаходиться на етапі вдосконалення та оптимізації методів і шляхів викладання іноземної мови, яка є складовою частиною для отримання якісних знань, що відповідають вимогам суспільства та держави. Розглядаючи особливості лінгвістичної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки слід звернути увагу та обґрунтувати такий метод підвищення та вдосконалення знань з іноземної мови у сфері економіки як менторинг або наставництво.

Тлумачний словник української мови поняття «наставник» трактує як «той, хто дає поради, навчає; радник, учитель; наглядач», а «наставляти» – «давати поради, навчати чогось; наводити, направляти, націлювати».

Американський науковець Л. Далоз у роботі «Ефективність навчання та наставництво» визначає термін менторинг або наставництво, як особистісний розвиток де більш освічена та знаюча особа допомагає менш освіченій людині. Іншими словами, це процес, який завжди передбачає спілкування та взаємодію, неформальну передачу знань, а також психологічну підтримку. У центрі уваги наставництва є розвиток особистості в цілому.

З 1995 року метод менторингу найчастіше застосовувався в Америці у сфері бізнесу. Вченими Б. Обрі та К. Обрі було виявлено п'ять видів менторингу:

1. *Accompaing* (супровідний) – вид менторингу, при якому головним завданням ментора є активна участь в учбовому процесі свого підлеглого (учня);

2. *Sowing* (орієнтований) – вид менторингу, який спрямований на результат у майбутньому. Він має на меті створення низки заходів, які будуть у нагоді для учня у майбутньому. Цей тип передбачає роботу з тими підопічними, які мають певні труднощі у навчанні та розумінні матеріалу;

3. *Catalyzing* (переломний) – вид менторингу, який передбачає перехід підопічного від одного рівня розвитку до іншого; при цьому головне завдання ментора (наставника) є сприяння цьому переходу та створення відповідних умов для нього;

4. *Showing* (наслідування) – тип менторингу, який передбачає дію ментора на власному прикладі, з метою демонстрування майстерності у тій чи іншій сфері;

5. *Harvesting* (підсумковий) – вид менторингу, при якому ментор (наставник) приділяє увагу аналізу досягнень підлеглого та їх корекції з метою вдосконалення подальших результатів.

Головною метою менторингу є доведення підопічного до такого етапу у професійному розвитку, у якому він буде взмозі самостійно та з повною відповідальністю реалізовувати себе у тій чи іншій сфері. Ці методи є базовими та використовуються як у сфері бізнесу та навчанні персоналу так і в освітньому просторі. У зарубіжних країнах наставництво або менторинг здебільшого впроваджено у школах та вищих навчальних закладів з точки зору підтримки та допомоги пристосування до нового колективу та оточення в цілому.

Відповідно як фахівець у своїй галузі ментор повинен мати певні здібності та вміння, за допомогою яких він буде вчити учня та передавати йому свій досвід: ментор повинен бути професіоналом своєї справи, мати широкий спектр знань з теорії, знати, як застосовувати знання в роботі та мати практичний досвід; наставник постійно повинен бути в контакті зі студентом і створювати умови для найшвидшого його прогресу; план роботи повинен бути складений чітко та зрозуміло, для того, аби учень, студент міг зосередитись лише на виконанні самих завдань; ментор повинен підбирати та використовувати нестандартні форми постановки завдань для учня, студента, враховуючи його здібності; наставник повинен постійно займатись саморозвитком і пошуком нових форм для навчання та розвитку; наставник повинен мати високий ступінь зацікавленості у вихованні нових висококваліфікованих спеціалістів.

ЗМІСТ

Аспекти економічного розвитку: підприємництво, облік, фінанси

<i>Кузьменко О. Б., Кузьменко Б. П.</i> Сталий розвиток сільськогосподарського землекористування: оцінка в регіональному аспекті	1
<i>Белінська С. М. Белінська Т. А.</i> Ризики валютних операцій	3
<i>Бурлан С. А.</i> Забезпечення економічної безпеки підприємства: обліково-аналітичний аспект	5
<i>Бурлан С. А.</i> Особливості оцінки інтелектуального капіталу в системі бухгалтерського обліку.....	7
<i>Verlanov O.Yu.</i> Some aspects of marine insurance in Ukraine.....	9
<i>Вороненко І. В.</i> Інтегральний індикатор моніторингу ринку інформаційно-комунікаційних технологій як складова цифровізації економіки	14
<i>Конєва Т. А.</i> Вплив тривалості фінансового циклу на грошові потоки підприємств.....	26
<i>Допатін А. О.</i> Інновації у логістиці: перспективи використання технології Smart Objects та Smart Finance у ланцюгах поставок.....	29
<i>Лушко С. М.</i> Казначейські зобов'язання в Україні: досвід та сучасна практика	31
<i>Мельничук Л. С., Дранус В. В.</i> Сфери застосування сучасного нейромаркетингу.....	33
<i>Міцкевич Н. В.</i> Характеристика процесів злиття та поглинання підприємств аграрної галузі України.....	36
<i>Нетудихата К. Л.</i> Основні засади концепції відкритих інновацій	37
<i>Руденко Н. О.</i> Облікова політика та бюджетування в державних ВНЗ	40
<i>Семенчук І. М.</i> Менеджмент ринку землі в умовах інституційного завершення земельної реформи	43

Філімонова О. Б., Полетаєв О. О., Крутських Л. А. Моделювання впливу коливань валютного курсу на фінансові результати підприємств-експортерів сільгосппродукції	45
--	----

Теоретичні та управлінські аспекти економічного розвитку

Верланов Ю. Ю. Конфігурація регіональної нерівномірності в Україні	49
Іщенко Н. М. Деякі питання фінансування закладів вищої освіти України та формування вартості освітніх послуг	53
Бурдельна Г. О. Управління енергетичною безпекою на регіональному рівні: економічні та екологічні аспекти	56
Коваленко О. В. Ефективні засоби формування комунікативних навичок у студентів-економістів	59
Палехова В. А. Суперечливий зв'язок економічного зростання та розподілу доходів	61
Погромський В. О. Стратегія економічної допомоги американських філантропічних організацій у Болгарії у 20-х рр. XX ст.	63
Погромський В. О., Чечель С. Р., Концепція діяльності Американського єврейського об'єднаного комітету Джойнт у XX ст.	64
Постикіна Є. Г. Робота студентів у групах як дієвий спосіб організації колективної праці на заняттях з англійської мови	66
Потай І. Ю., Мальцев С. І. Системно-орієнтована модель управління освітнім проектом	68
Прядко І. В. Регіональний аспект механізму розвитку інновацій	72
Стоян О. Ю. Процес інтернаціоналізації вищої освіти – як інструментарій і важливий чинник сприяння процесу розбудови в Україні громадянського суспільства	74
Khmyzova O. V. Language learning and leadership development	77
Чернюк Т. І. Менторинг як інструмент сучасної освіти	79

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк, фальцовально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 05.06.2019.
Формат 60х84^{1/16}. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,88. Обл.-вид. арк. 4,41.
Тираж 25 пр. Зам. № 5772.

Видавець та виготівник: ЧНУ ім. Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідомство суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2019:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XIII Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,
8 (0512) 76–55–81,
8 (0512) 76–55–99,
факс: 50–00–69, 50–03–33,
E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

